

Aniversarea zilei de naștere a Eminenței Sale D. Șef rabin dr. Moses Rosen

Cu prilejul aniversării zilei de naștere, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a primit următoarea telegramă de la d. Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor:

„Este pentru mine o deosebită plăcere ca la aniversarea zilei de naștere a Eminenței Voastre să vă exprim sincera mea considerațiune, odată cu cele mai cordiale urări de sănătate, viață îndelungată și fericire. Sint convins că personalitatea Dv. va constitui un imbold pentru clerul și credincioșii cultului mozaic, în sprijinirea eforturilor constructive ale poporului nostru.”

Prea Fericitul Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a adresat de asemenea un mesaj de felicitare. Au adresat, de asemenea, respectuoase urări, conducătorii Federației și ai comunităților evreiești; redacția revistei noastre; enoriași și personalități ale obștei.

Înțelepții talmudului

Înțelepții iudaismului care au exercitat cea mai puternică influență spirituală asupra iudaismului și evreilor au trăit în perioada ce a urmat celui de-al doilea templu.

Această influență s-a menținut în Diaspora din epoca medievală până în zilele noastre. Istoria precedentă iudaică, legată de primul templu din Ierusalim, a fost dominată de actele și faptele profeților.

Cu tot ascendențul de negăduit al acestora, după dezmembrarea regatului iudeu, părerea profeților nu au fost totdeauna decisive. Căci nu odată se întimpla ca ele să fie contrazise de autoritatea regală, cea a slujitorilor templului precum și a „minutorilor legii”, dar și a falșilor profeți. Impotriva acestora din urmă și a adepților lor s-a făcut auzit cuvântul de foc al profeților. Ca și în cărțile lui Moșe și alte scrieri divine, cuvântul, viziunea, dojenitoare sau consolatoare a profeților, au fost adunate în cărți sfinte, fiind incluse în Biblie. Biblia, alcătuită din trei părți: Toră, Profeții și Hagiografia a constituit de atunci principalul obiect de studiu și de comentare pentru înțelepții talmudului. Această activitate a atins punctul ei culminant către finele celui de-al doilea templu. Atunci ni se înfățișează în toată plenitudinea imaginea înțelepților talmudici. Acest moment coincide de altfel cu stadiul definitiv al canonizării scrierilor sfinte.

Din bogatul material istoric ce posedăm, se profilează figura primului înțelept al erei hasmoneiene, Șimon ben Setah. În calitatea sa de judecător al tribunalului religios, trebuia să se pronunțe asupra vinovăției unui slujitor al regelui Alexandru Yannai, acuzat de omucidere. Potrivit legii rabinate care prevedea că stăpînul servului care a comis o infracțiune trebuie să apară și el în fața curții, regele a fost convocat de către Șimon ben Setah. Regele se prezentă și luă loc în fața Sanhedrinului, dar Șimon ben Setah îi spuse:

„Ridică-te, rege Yannai, și martorii să depună împotriva ta...” „Nu voi da ascultare vorbelor tale răspunse regele ci ale colegilor tăi”. La aceste cuvinte trufășe, Șimon își roti privirea asupra Sanhedrinului, dar toți țineau capetele în pământ. Cu amară ironie, Șimon ben Setah spuse: „Sînteți cu toții adînchiți în gânduri? Să vină atunci stăpînul gândurilor voastre și să vă ceară socoteală!”

Din acest episod ce ni s-a transmis reiese că ceilalți membri ai înaltei instanțe religioase, cu toate că îndeplineau aceleași funcții ca Șimon ben Setah, nu aveau nici curajul și nici dirzența acestuia.

Șimon ben Setah a îmbogățit tezaurul spiritual iudaic printr-o seamă de principii și practici ce au dus la ameliorarea procedurii juridice privind audierea de martori, înlăturarea verdictelor pronunțate pe bază de probe indirecte, și pedepsirea martorilor mincinoși. El a recomandat judecătorilor să se călăuzească după principii: „Ascultă cu grijă martorii și fi atent la cele ce spui tu însuși, ca nu cumva prin cele auzite de tine să învețe a depune mărturie falsă”. (Avoth 1: 9). Dispoziția instituită de Șimon ca în contractul de căsătorie să fie introdusă o clauză în favoarea soției, a avut ca scop

împiedicarea divorțurilor arbitrare. Această dispoziție urmărea și asigurarea situației economice a femeii divorțate. După anumite surse, același Șimon ben Setah a instituit ca „copiii să fie trimiși la școală”. Insemnătatea acestui fapt este evidentă de la sine.

Altă figură proeminentă din această perioadă este Hilel, despre care s-a spus că toate acțiunile sale erau inspirate de „dragostea de cer”. Într-adevăr, credința sa nelimitată în Dumnezeu i-a dat puteri și l-a eliberat de orice frică. Răbdarea sa proverbială și înalta prețuire a păcii au sporit forța principiilor sale morale și religioase. Omul — afirmă Hilel — trebuie considerat o ființă deplin responsabilă, dator să lupte pentru atingerea perfecțiunii personale dar și a binelui public. Omul trebuie să acționeze căci „dacă eu nu sint pentru mine, cine altul va fi pentru mine?”. În același timp, în izolare, de unul singur, nu se poate dobîndi desăvîșirea. Omul să se întrebe mereu: „Dacă sint numai pentru mine, ce prețies oare?”. Tot așa, omul să nu uite că trecerea sa pe pămînt este temporară și că lucrurile nu trebuie cunoscute amînat. „Dacă nu acum, atunci cînd?” (Avoth 1: 14). În accepția acestui mare umanist relațiile umane trebuie să fie conduse de sublimul precept: „Ceea ce ție nu-ți place

(Continuare în pag. II-a)

DICȚIONAR BIBILIC

„Uneori în literatură și chiar în vorbirea curentă se întimplă să înfîlșne expresia mană cerească. Imi este cunoscut că expresia este din sfera Bibliei, dar mai mult nu știu. V-aș fi recunoscător dacă ați completa cunoștințele mele în această privință” ne scrie cititorul Iacob Perl din Sighetul Marmăției.

Într-adevăr expresia e mult uzitată, mai ales cînd vrem să arătăm că s-a întimplat ca noi sau altcineva să primească un lucru sau un ajutor însemnat într-un moment cînd avea extremă nevoie de acel lucru sau acel ajutor.

Noțiunea apare prima dată în Biblie, în cartea a doua Exodul, cap. 16, versetele 4—35. Acolo se relatează cum la începutul rătăcirii în deșert fiii lui Israel, care începuseră să ducă dorul hranei din Mîitram, au primit „pline din cer” fiecare cît avea trebuință spre a-și potoli foamea. Și așa timp de 40 de ani, pînă au ajuns în Pămîntul făgăduinții.

Talmudul se ocupă pe larg de acest episod relatat în Toră iar înțelepții noștri ne-au dăruit numeroase comentarii pline de frumusețe și înțelepciune. Iată numai cîteva dintre ele, în prelucrarea literară a lui Edmond Fleg.

În zori, așa precum e scris, un strat de rouă se întindea împrejurul taberei și această rouă risipindu-se, se putea vedea pe întinsul deșertului ceva mărunt, fin, ca promoroace, așternută pe pămînt. Evreii întrebară: „Ce este asta?”

O PERSONALITATE PROEMINENTĂ A IUDAISMULUI CONTEMPORAN

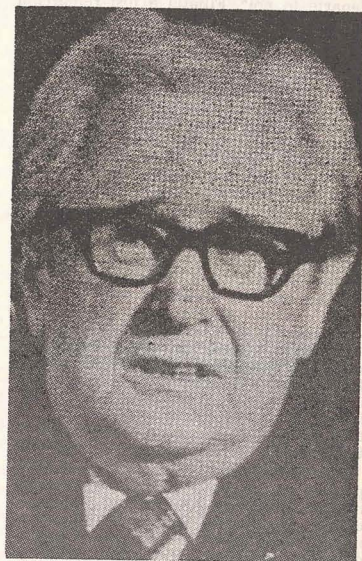
Dr. Nahum Goldmann la 80 de ani

Dr. Nahum Goldmann, președintele Congresului Mondial Evreiesc, una din cele mai proeminente personalități ale iudaismului din zilele noastre, împlinește 80 de ani.

În toate comunitățile evreiești din lume, numele lui Nahum Goldmann este rostit cu respectul și considerația cuvenite unui om cu cele mai alese însușiri, cu o vastă pregătire și competență, care și-a legat întreaga viață, încă din fragedă tinerețe, de cea a poporului său. Inzestrat cu curaj și clarviziune, îmbinînd o judecată lucidă cu simțămînte înflăcărâte, dr. Goldmann se numără de multe decenii printre personalitățile conducătoare ale generației noastre, fiindu-i hărăzit să activeze în forurile conducătoare ale iudaismului într-o perioadă istorică dintre cele mai dramatice.

Născut în 1895 la Viznevo (Lituania), Nahum Goldmann, fiu al scriitorului și profesorului de limba ebraică Solomon Zvi Goldmann, se dezvoltă într-o ambianță familială pătrunsă de valorile spiritualității iudaice. În 1897, familia se stabilește în Germania, unde tînărul Nahum se afirmă, încă de la vârsta de 15 ani, în viața obștei, scriind primele sale articole în presa evreiască. Cu pasiune și perseverență el se dedică promovării culturii iudaice. În anii 1921—1922 desfășoară o bogată activitate editorială, fondînd casa de editură „Eshkol” care s-a ilustrat prin publicarea unor valoroase lucrări de literatură ebraică și idiş, de istorie a gândirii evreiești, de valorificare a folclorului evreiesc. Din inițiativa sa și ca urmare a unor pregătiri laborioase, în 1926 a apărut primul volum în limbă germană din „Encyclopaedia Judaica”, lucrare vastă, concepută ca un instrument de cunoaștere și reliefare a valorilor iudaismului mondial de-a lungul timpurilor, a prezenței evreiești în lume. Întruptură de venirea la putere a hitleriştilor, apariția enciclopediei a fost reluată în anul 1960, de data aceasta în limba engleză și cu un și mai bogat conținut, prin strădania aceluiași inițiator.

În împrejurările tragice ale dezlănțuirii teroarei naziste, Nahum Goldmann, alături de alte personalități proeminente ale obștei, a galvanizat forțele greu încercatei comunități din Germania, comunitate cu vechi și strălucite tradiții de cultură și spiritualitate iudaică, asupra căreia s-au abătut primele lovituri ale prigoanei hitleriste.

Umanist, spirit larg, deschis spre tot ceea ce privește destinul omului și al omenirii, dr. Goldmann a luptat cu tenacitate împotriva fascismului și hitlerismului, nu numai pentru că vedea în ele o primejdie de moarte pentru poporul evreu, ci și pentru că era profund pătruns de convingerea că aceste ideologii reacționare amenință însăși existența umanității, pun în pericol valorile civilizației. Ca reprezentant al Agenției Evreiești la Liga Națiunilor, în 1935, și mai apoi, în anii 1936—1939, în calitate de conducător al

(Continuare în pag. V-a)

MANA CEREASCĂ

Căci nu mai văzuseră. Moșe le răspunse: „Aceasta e plinea pe care Domnul v-o dă drept hrană; adunați-o, dar nimeni să nu păstreze din ea pentru a doua zi.”

Se știe că această mană conținea toate aromele și era de ajuns, după Rabi Aba, ca să-ți fie poftă de un fel de mîncare, pentru că mană să capete gustul dorit: rînd pe rînd, devenea în gură carne sau piine, untdelem sau miere. A o strînge era lucru de nimic, cel mai leuș putea s-o facă; căci de la sine cădea în palmele întinse; și atît de îmbelșugată era încît Isoua fiul lui Nun, primi într-o dimineață o cantitate din care s-a putut hrăni toată obștea.

Se aduna pe pămînt, mai înaltă decît apele potopului și popoarele din răsărit și apus vedeau cum Dumnezeu hrănește poporul său cu hrana sa cerească. Astfel, în ziua judecării, cei răi vor vedea pe cei drepti așezați la masa Domnului; căci mană e măcinată într-al treilea cer, la morile îngerilor; și sfinții se vor hrăni în eternitate. Și vor cere Domnului să le dea binecuvîntarea mesei; și Dumnezeu va spune patriarhilor; „Ziceți în numele meu binecuvîntarea — și patriarhii vor spune către Moșe: „Spune-o în numele nostru, numai tu ești demn”. Și Moșe va rostii binecuvîntarea.

Astfel fiecare evreu își culegea mană, unul mai mult, altul mai puțin; dar intrînd în corturile lor, se putea constata că fiecare n-avea mai mult decît îi trebuia. Abram și Datan, indoindu-se de ce va fi a doua zi, vrură să-și facă pro-

vizii, dar veniră viermii și făcură din mană putregai. Și Moșe le spuse: „Pînă cînd vă veți îndoi de Cel Etern?”

Iar în ajun de Șabat, porția fiecăruia a fost îndoită și Moșe porunci evreilor: „Mine nu veți ieși, căci șase zile Domnul a creat cerul și pămîntul, iar a șaptea zi, care a fost odihna lui, va fi și odihna poporului său, Israel!”

În acea zi, mană nu căzu de loc, căci morile îngerilor încetaseră să macine spre a putea proslăvi pe Dumnezeu; și porția dublă din ajun se păstră curată. Abram și Datan, și încă alții, ieșiră totuși, deși era Șabat, vrînd să-și mărească provizia; și văzînd că mană nu căzuse în acea zi, se temeau că nu va mai cădea niciodată. Dar Moșe le zise: „Nenorocitorilor! Dumnezeu poruncește odihnă și voi nu-l ascultați? Atunci cum veți îndeplini prescripțiile Legii lui? Respectați Șabatul și veți avea în fiecare zi hrană!”

Astfel, subliniază înțelepții noștri, Cel Etern făcu pentru evrei, în deșert, timp de patruzeci de ani, ceea ce făcuse Abraham la Mamre pentru cei trei îngeri al Celui Etern. Abraham oferise îngerilor apă, iar Dumnezeu deschis evreilor fîntîna lui Miriam; Abraham oferise îngerilor piine, iar Dumnezeu deschise evreilor zăgăzurile manei; Abraham oferise îngerilor umbra copacilor săi, iar Dumnezeu întinse peste evrei umbra splendoarei sale.

Franz Kafka și cultura idiș

Opera lui Franz Kafka preocupă încă numeroși exegeți prin aspectele atât de variate și complexe pe care le înfățișează, dar și prin rădăcinile ei controversate. Deși s-a manifestat ca prozator original încă din timpul vieții, este neîndoișor că gloria sa se datorează scoaterii la lumină a manuscriselor, după moarte, de către Max Brod, prieten constant al scriitorului. Kafka este considerat un reprezentant de frunte al literaturii moderne, fundamentând o nouă orientare în proza secolului al XX-lea.

S-a insistat și asupra spiritului iudaic originar, înclinat către analiza și confruntarea frontală, tragică, cu adevărul în ceea ce are esențial și nedismulată. Insuși Kafka s-a referit la o moștenire ancestrală, transmisă de evreii care au trăit generații la rînd în gheto-uri care, prin spirit și viziune asupra lumii, „trăiesc mai departe în noi”. Filiația a fost remarcată și în stilul prozei, atribuindu-se unei subtilități de emanație talmudică prezența frecventă a adversativelor concesive și condiționale. Oricîtă exagerare ar fi — și este — în aceste observații, rămîne de necontestat existența unui fond de sensibilitate specifică, constituit prin experiența istorică a poporului său și prin propria sa experiență familială. O anume autoritate pătrunsească dusă dincolo de limita de acceptare a tînărului, înzestrat cu un puternic simț al dreptății, pare să fi produs traume morale timpurii. Au o deosebită semnificație în descifrarea enigmatelor privind izvoarele acestei puternice personalități literare, mărturisirile documentare privind adevăratele tînărului Kafka la cultura tradițională și cea de limbă idiș. În acest sens, scrierile inedite, recent adunate în volum, deschid o perspectivă reală în cercetarea rădăcinilor operei. Două fragmente, la care ne vom referi în cele ce urmează, consemnează, mai ales, o netăgăduită participare activă a scriitorului, în copilăria sa, la fenomenul cultural specific evreiesc.

Este vorba mai întii, de amintirile despre teatrul în limba idiș, pe care l-a cunoscut într-o realitate îndepărtată dar fecundă a copilăriei cînd și-a sedimentat impresiile ce aveau să-i determine individualitatea artistică. La Varșovia, unde se afla probabil în vizită la vărul Șaskel, face prima cunoștință cu teatrul idiș. Avea 14 ani și urma regulat cursurile de Talmud-Tora, dar singur printre colegii săi citea cu aceeași aviditate literatura clasică universală. Cu percepția sa ascuțită, lua cunoștință în același timp, de evenimentele artistice ce aveau loc la Praga, orașul său natal, și asista la o reprezentare cu baletul „Hughenotii”. Subiectul îi era cunoscut de la cursuri, deoarece profesorul le vorbea elevilor despre libret. A fost surprins să regăsească în muzica baletului, melodii tradiționale de vineri seara pe care le cântau copiii, în cor, la școală. Explicația acestei legături nu a găsit-o nici mai tîrziu, în anii consacrații de cînd datează și amintirile la care ne referim. Cert este că la Varșovia venea cu o primă experiență deja consumată și cu bune cunoștințe de limbă idiș. Mediul foarte sever al familiei vărului, unde contactul cu arta laică era interzis, singurul spectacol acceptat fiind cel de Purim, l-a sensibilizat profund pe tînărul Kafka. Înfruntînd riscurile unui conflict familial se duce la spectacol unde este impresionat, întii de toate de priveștiștea sălii în care — notează el — „nu se aflau nici domni în frac, nici doamne în rochii decolate... nimeni altcineva decît evrei de toate categoriile, în caftan și veston, dar și femei și fete îmbrăcate după ultima modă occidentală. Se vorbea în limba maternă, cu voce tare, fără nici o jenă și nimeni nu mi-a remarcat caftanul lung... Dar, mai ales, nu aveau nici un fel de teamă...”. Notînd aceste observații, Kafka a adăugat că impresia celor văzute la teatru a fost atât de puternică încît s-a gîndit toată noaptea la spectacol, luînd hotărîrea să se facă actor în teatrul de limbă idiș. A doua zi, însă, tălă și-a convocat fiul pentru o vehementă explicație, care a avut loc în prezența mamei, duros afectată de această abatere a fiului ei. Kafka subliniază că episodul i-a influențat tot cursul vieții, deoarece i-a deschis o nouă perspectivă asupra propriului său destin. Era momentul în care izolarea în care se simțea tîntuit se risipise pentru moment, restabilindu-și o identitate și o apartenență. Probabil a simțit atunci, în pofida consecințelor, cum s-a risipit imaginea lui Caspar Hauser, legendarul personaj venit de nicăieri și dispărut nicăieri, cu care adesea se compara.

În 1912, Kafka rostește o conferință despre limba idiș. Avea 29 de ani, totuși amintirea întîlnirii din copilărie cu frumoasa roștie a idișului de scenă nu l-a părăsit. Considerațiile privind istoria și structura limbii se continuă cu aprecierile sentimentale. Idișul este cea mai ti-

nără limbă de pe glob; numără doar patru sute de ani de existență în care timp nu a elaborat nici o formă inutilă, nici o expresie care să nu-și găsească o aplicare imediată în viața practică. Forma ei este concisă și rapidă, reprezentînd un fenomen lingvistic unic.

Kafka afirmă că nu există, de fapt, o gramatică a idișului. Au fost încercări de a-i constitui o gramatică, dar evoluția limbii a ținut seama numai de necesitățile cotidiene ale evreilor. Idișul a fost și este vorbit în mod constant în timp ce gramatica ei se formează și se învață vorbind. Poporul evreu nu a avut timp, nici nu a vrut, să-și abandoneze limba gramaticianilor. E o limbă care, cu toate izvoarele și nuanțele ei diferite cunoaște un consens unanim în ceea ce privește scrierea.

Kafka compune un adevărat imn în onoarea limbii pe care a cunoscut-o din copilărie. Era la curent cu influențele pătrunse în vocabular. El observă că imobilismul este total străin idișului; vivacitatea sa extraordinară se explică și prin succesivitatea pătrunderii influențelor diferitelor limbi care, absorbite cu rapiditate, cîștigă în interiorul idișului valori noi. Asemănarea cu germana face ca orice vorbitor al acestei limbi să înțeleagă idișul; dintr-un punct de vedere general, acesta este constituit pe fondul de cuvinte al limbii germane. Dar idișul nu poate fi tradus în germană, oricît de paradoxal ar părea aceasta. În orice limbă textul idiș își găsește corespondentul potrivit în sens și muzicalitate. În germană, translația este inferioară originalului.

Scriitorul și-a exprimat consternarea față de atitudinea negativă, dusă uneori pînă la dispreț, pentru limba poporului evreu, a păturilor avute. Există la aceste categorii de oameni o teamă față de idiș provenită din refuzul de a-și recunoaște apartenența. Alții nu o cunoșteau datorită unor împrejurări obiective de viață, dar nutreau pentru ea un respect profund și dorișă de a o cunoaște. Acestora Kafka le spune să se gîndească că idișul este aproape de suflet și nu vor regreta efortul de a-l învăța. Idișul este mai mult decît un mijloc de comunicare; e o stare morală și psihică particulară. Pentru cel care încearcă să-l învețe, nu e ușor, dar nervozitatea în fața greutăților nu-l vor ajuta cu nimic; numai în liniște și meditație se poate regăsi sensul esențial al limbii... Kafka face această incursiune cu convingerea emoțională apelînd la simțămintele firești ale ascultătorilor. Ultima parte a conferinței este un model de pleo-dorie poetică... „Într-o zi — spune el — o zi în care veți fi cu toții, transfigurați de idiș, care este totul: cuvîntul, melodia hasidică și realitatea noastră profundă, nu va veți mai putea regăsi calmul de altădată... Veți recunoaște atunci că aceasta este unitatea adevărată și unică a idișului și se va naște atunci o nouă teamă. Nu față de idiș — teamă pe care o nutresc acum unit — ci teama de voi înșiși... Nu veți putea îndura această stare decît dacă idișul vă va comunica integral înțelepciunea sa și pentru a-i putea ține piept va trebui să fiți la fel de tari ca și el... Chiar dacă idișul se va pierde — mîine sau mai tîrziu — mă îndoiesc că veți putea vredota uita această teamă...”. Preocupările lui Kafka pentru viața spirituală a poporului evreu din care făcea parte nu s-au oprit aici. Max Brod a strîns și clasat încă numeroase alte documente pe aceste teme. Dintre mărturiile cu privire la limba și cultura idiș, acestea două pe care le-am evocat, îl reprezintă integral pe scriitor, cu temperamentul, stilul și lumea sa lăuntrică, elementele din care a creat capodopere ale literaturii universale.

C. ISAC

A apărut

**LUAH
CALENDARUL
MOZAIIC
pe anul 5736
(1975—1976)**

Calendarul este un îndrumar practic al vieții religioase mozaice de-a lungul întregului an 5736. Cuprinde datini și obiceiuri, descrierea și explicarea unor instituții ale culturii, retrospectiva anului încheiat etc.

Se poate procura de la comunitățile evreiești sau direct de la F.C.E.

Prețul unui exemplar : 3 lei.

Înțelepții talmudului

(Urmare din pag. I-a)

să nu faci altora”. Mai mult, omul să se ferească de judecări pripite asupra aproapelui și de o judecată exagerată asupra propriei sale persoane. „Să nu te încrezi în tine însuși pînă în ziua morții tale” și „Nu judeca pe aproapele tău, pînă cînd nu ești tu însuși în situația sa” (Avot 2 : 4). În același timp, umilînța omului și conștiința limitelor sale nu trebuie să-i servească de pretext spre a se eschiva de la îndatoririle sociale : „Nu te retrage de obște” (ib. id.). Este avertismentul lui Hilel, care adaugă : „Și acolo unde nu se află un om (în accepția superioară a noțiunii, N. R.) străduiește-te să fi tu om” (ib. 5). În căutarea sa religioasă omul să fie condus de teama păcatului pe de o parte, dar și de conștiința propriei sale sfințenii pe de altă parte. Aceste calități nu pot fi dobîndite fără ajutorul Torei, cu atât mai mult cu cît cel neînstruit nu știe a se feri de păcat.

Discipolul lui Hilel, rabi Iohan ben Zakai exprima astfel relația între înțelepciune și frica de păcat : „Omul cu frica de păcat... este ca meșteșugarul cu unealta arcei sale în mină; un om înțelept fără frica de păcat... este ca meșteșugarul care nu se servește de unelele sale”.

Din cele ce ne-a păstrat tradiția orală, din faptele și învățătura sa, Hilel ne apare ca un înțelept ideal, ale cărui trăsături principale sînt modestia și evlavia, simplitatea și sobrietatea, contrastînd cu practicile excesive ale aceștia și ermișilor. Mai mult, umilînța nu înseamnă abdicare de la personalitatea individuală. Căci un adevărat drept, ne spune Hilel, este omul care se călăuzește după principiu : „Ce este al meu este al tău, ce este al tău este al tău” (Avot 3 : 13).

Rațiunea de a fi a înțelepților talmudului consta în studiu și învățătura, iar caritatea și bunătatea constituiau caracteristici ale existenței lor. Calitățile și faptele înțeleptului determinau poziția sa în mijlocul poporului. Caracterul înțeleptului este înfățișat de Josephus Flavius, spre finele antichității, în modul următor : „Căci poporul nostru nu iubeste atît pe cei ce știu vorbi limba mai multor popoare, și care-și împodobesc stilul cu eleganța dicțiunii... dar apreciază înțelepciunea aceluia care posedă o cunoaștere exactă a legii, și sînt capabili să interpreteze sfințele scripturi”. Într-o altă referință la înțelepți, Josephus Flavius scrie : „Chiar atunci cînd spun ceva împotriva regelui sau a marelui preot, spusele lor sînt imediat acceptate.”

Înțelepților talmudului le datorăm opera de adunare, codificare, clasificare și redactare a imensului material ce alcătuiește învățătura orală iudaică. Ei sînt cei care, mînuind acest material, au redactat Mișna în 63 de tratate (aproximativ prin anul 200 al erei actuale) fiind urmate de redactarea preceptelor extramișnaice ale tanaimilor, adică a înțelepților din epoca dintre Hilel și Iehuda. Pe lîngă Talmudul ierusalimitean și babilonean a apărut o adăugire agadică în legătură cu textul biblic. Acest imens ansamblu îmbrățișează cele mai variate aspecte ale vieții. Pe lîngă textele religioase și normative (Halahah) Talmudul este un tezaur de informații și cunoștințe în cele mai diferite domenii. Astfel, cuprinde material în domeniul agriculturii și metodelor de cultură, a faunei și florei tudei și a țărîilor învecinate. În foliamentele sale găsim date privind condițiile de locuit și stilul construcțiilor. De asemenea, indicații asupra orăritului și a uneltelor metalice, asupra alimentației, a bucatelor și a modului de preparare.

Din relatarea disputelor înțelepților aflăm ce grad înalt de cunoaștere au atins în probleme de medicină și anatomie, astronomie, matematică, geografie și etnologie. Toate acestea erau subordonate temelor religioase, ca de pildă discuțiilor asupra Șabat-ului și a sârbătorilor; a binecuvîntărilor și rugilor; serviciile religioase și sacrificiile în Templu; statutul persoanelor și al vieții de familie etc. De mare importanță istorică sînt și observațiile privind procedura judiciară și penală, asupra curățenței rituale, ofrandei și ajutorarea săracilor etc.

„DACIA 1300” ÎN 15 ȚARI

Noi loturi de autoturisme „Dacia 1300” au fost expediate în ultimele luni în diferite colțuri ale lumii. Datorită caracteristicilor lor tehnicofuncționale remarcabile, automobilele produse la Pitești sînt binecunoscute în 15 țări din Europa, Asia, Africa și America latină.

Ca urmare a cererilor crescînde din partea beneficiarilor externi, exportul de automobile „Dacia 1300” pentru acest an este de aproape 9 ori mai mare, comparativ cu cel înregistrat în anul 1971.

SALINE-SANATORII

În zona municipiului Turda, zăcămintele de sare existente au fost cunoscute și exploatare încă de pe vremea romanilor. În secolul trecut mai erau exploatare o serie de galerii. Toate aceste foste mine de sare sînt acum luate în studiu, urmînd a li se da destinații terapeutice. Un grup de specialiști a proiectat amenajarea camerelor de mină existente, în așa fel încît să poată adăposti, fiecare, circa 30 de persoane pentru cură de microclimat salin, indicată în afecțiunile de astm bronhic, bronșite cronice, rino-faringite, nevroză.

TAROM : 1 500 000
DE PASAGERI

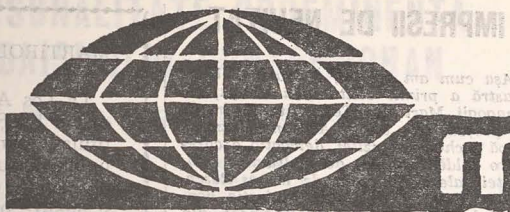
Compania aviatică română TAROM va asigura anul acesta transportul unui număr de un milion și jumătate de pasageri. Numărul celor care optează pentru călătoria cu avioanele TAROM se află în rapidă creștere, numai în ultimii ani cifra acestora majorîndu-se cu aproximativ 500 000. România dispune actualmente de una din cele mai dense rețele de linii aeriene de pe continent. În interior se realizează curse TAROM pe 14 trasee, fiecare din ele cu o frecvență de 2—3 zboruri zilnice.

ELECTRIFICAREA
CAILOR FERATE

A fost pus sub tensiune sectorul de cale ferată Lugoj-Timișoara din cadrul magistralei care leagă municipiile Craiova și Timișoara. De asemenea se desfășoară în ritm intens lucrările de electrificare a tronsonului Arad—Curtici. Terminarea acestui tronson în cursul acestui an va facilita inaugurarea tracțiunii electrice pe una din cele mai lungi linii ferate europene : Craiova—Drobeta Turnu Severin — Timișoara — Arad — Budapesta — Viena — Paris. Dezvoltarea acestui modern sistem de tracțiune pe teritoriul românesc crează posibilitatea creșterii însemnate a traficului și sporirii vitezei trenurilor.

RADIO — CEAS

Un radio-ceas de o concepție originală a fost realizat de un colectiv de la Institutul politehnic din București. Acesta este primul ceas românesc fără piese în mișcare și fără clasicele limbi arătătoare, ora exactă fiind indicată prin cifre luminoase pe un ecran. Radio-ceasul nu poate da erori decît de cel mult cîteva secunde pe an.

meridiane

Obștea din Nisa

Un document care s-a păstrat pînă în zilele noastre atestă că în anul 1342, cînd Nisa făcea parte din provincia Provence, evreii localnici erau obligați să poarte la vedere un semn distinctiv. În 1406, cînd orașul aparținea ducelui de Savoia, comunitatea avea un conducător, posedă un cimitir și dispunea de o sinagogă. Un edict emis de ducele de Savoia în anul 1430 (care-i privea și pe evreii din orașul Torino) interzicea convertirea forțată a acestora dar stabilea totodată profesiunile a căror exercitare le era interzisă precum și alte obligații. Ceva mai târziu, cînd evreii au fost expulzați din insula Rhodos, li s-a permis să se stabilească la Nisa.

În anul 1551 obștea din Nisa a obținut o oarecare libertate în practicarea unor profesii, inclusiv medicina și comerțul. Această ameliorare a statutului civic și profesional a atras coreligionarii din Italia și Olanda precum și marani din Portugalia... Noii veniți se instalau în afara ghetoului, care devenise neîncăpător, și beneficiau de drepturile vechilor rezidenți evrei, fără a fi obligați să suporte povara vre-unor taxe speciale. Comunitatea din Nisa a fost afiliată la obștea din Torino pînă la mijlocul secolului al XVII-lea, cînd a devenit autonomă. Comunitatea era cunoscută sub numele de Universita și era condusă de masari-parnasim, consilieri și un trezorier. Limba folosită era un dialect local, amestecat cu ebraica.

Uninea temporară a Nisei cu Franța le-a adus evreilor emancipare vremelnică. În 1828, cînd Nisa a revenit la Sardinia, evreii au fost obligați să reintre în ghetto pînă în anul 1848.

În primul deceniu al secolului nostru, obștea din Nisa număra 700 de membri și pînă la începutul celui de-al doilea război mondial nu s-a produs nici o modificare substanțială în această privință. În timpul războiului, Nisa a ajuns sub ocupația italiană, mai puțin dură decît cea nazistă. De aceea, numeroși evrei s-au refugiat aici. Mai târziu, trupele naziste au invadat această zonă a Franței și în câteva luni au fost arestați și deportați circa 5000 de evrei. Înțelegerea și simpatia păturilor largi ale populației și a clerului au contribuit la salvarea unora dintre coreligionari.

În oraș funcționează actualmente trei sinagogi iar la centrul cultural comunitar din localitate se desfășoară manifestări de promovare a spiritualității iudaice. Nisa adăpostește de asemenea o originală instituție „Muzeul biblic al lui Marc Chagall”. Muzeul reunește tot ceea ce constituie „experiența biblică” a marelui pictor: zeci de pinze, gravuri, ilustrații de carte avînd ca sursă de inspirație Biblia. Așa cum se exprima Chagall în mesajul inaugural „Muzeul a fost conceput nu ca un obișnuit muzeu de artă ci, mai curînd, ca un loc de reculegere și de reflectare asupra mesajului nobil, umanist al Bibliei”.

Falașii, evreii negri din Etiopia

La capătul unei vechi dispute rabinice, a fost stabilită apartenența iudaică a falașilor din Etiopia. Controversa asupra statutului falașilor a durat ani de zile. În 1972, rabinul șef sefarad al Israelului, Ovadia Yosef scria: „Desigur, falașii fac parte din tribul lui Dan...”. Acum a fost recunoscută identitatea evreiască a acestei străvechi populații de pe meleagurile etiopiene.

Obștea falașilor este cea mai numeroasă și cea mai vechie obște evreiască din Etiopia.

URMAȘII LUI MENELIK ?

Celebrul călător din secolul al XII-lea, Beniamin de Tudela, vorbește în memoriile sale despre falașii din Etiopia. De fapt, el nu vizitase această țară, dar deținea informațiile respective de la geograful arab Idrisi.

Primii europeni care au luat contact direct cu falașii și au scris despre existența și modul lor de viață au fost călugării iezuțiți din Spania și Portugalia care, pe la mijlocul secolului al XVI-lea, au ajuns în partea sudică a Etiopiei. Unul dintre aceștia, portugizezul Miguel de Costanhoso, într-o carte pe care a scris-o la înapoiere, a dat amănunte despre viața, credința religioasă și istoria acestei populații pe care el a denumit-o „evreii negri”. Referiri cu privire la falași și credința lor religioasă se găsesc și în scrierile unor erudiți evrei ai vremii ca David ben Simra (1589), Obadia din Bertinoro (1562), Abraham Levi (1528), Elia din Pesaro (1532), Moses de Rossi (1534), Abraham Jagel (1614) și Moses Edreți (1630). În secolele care au urmat, călători celebri ca James Bruce și frații d'Abbadie au studiat atent viața falașilor și au scris despre ei emițînd diferite teorii și ipoteze în ce privește originea lor.

Potrivit tradiției falașilor, ei sînt urmașii demnitarilor care l-au însoțit pe Menelik, fiul regelui Solomon și al reginei din Saba, cînd acesta a venit cu mama sa în Etiopia. După unele teorii, falașii ar fi făcut însă parte din familia triburilor Agau, o veche populație etiopiană, iar iudaismul ar fi ajuns la ei prin evreii care au trăit în sudul peninsulei arabice. De altfel, cronicile etiopiene relatează că iudaismul a cunoscut o largă răspîndire, înainte de convertirea țării la creștinism.

Falașii sînt numiți de etiopieni *ayehud* (evrei) iar ei înșiși se denumesc în mod obișnuit Beta Israel (casa lui Israel). Numărul lor exact nu a fost cunoscut niciodată. La începutul secolului al XVIII-lea, James Bruce aprecia că ar fi fost 100 000, în timp ce un alt călător al vremii, Henry Stern, vorbea, la începutul secolului al XIX-lea, de un sfert de milion de falași. La începutul secolului al XX-lea au fost apreciați ca fiind în număr de 50 pînă la 80 de mii iar prin anii 1971—1973 numărul lor scăzuse, potrivit unor date incomplete, la circa 25 000.

Ca aspect exterior, unii dintre falași se apropie mai mult de tipul populației locale Agau, pe cînd alții au trăsături comune tipului semitic al evreilor orientali. Unii cercetători subliniază asemănarea lor cu tipul semitic și îi consideră descendenții evreilor care au trăit în Etiopia în timpuri străvechi.

Falașii trăiesc în sudul țării, în regiunea dintre fluviul Takkaze, lacul Tana și Nilul albastru. Ei alcătuiesc sate separate construite deobicei pe virful unui deal, în apropierea unei ape curgătoare. Multe asemenea sate sînt grupate în jurul orașului Gondar, unde se află un cartier locuit exclusiv de falași. Locuiesc în colibe de lut, cu acoperiș conic. Una din colibe servește drept sinagogă (mesghid). Ocupația lor principală este agricultura, dar mulți dintre ei sînt meșteșugari, olari, țesători, fierari, zidari etc.

DAHTARA DIN SAT...

Falașii respectă prescripțiile Pentateuhului și nu se hrănesc decît cu carnea animalelor tăiate ritual de către un deservent de cult pe care-l numesc „preot”. Înainte de masă ei se spală pe mîini și recită o binecuvîntare, tot astfel și după masă. În a opta zi de la naștere își circumcid fiili. Aproape în fiecare sat falași există o școală religioasă, unde un *dahtara*, un lector care a studiat scrierile sfinte dar nu a fost confirmat preot, îi învață pe copii rugăciunile, Pentateuhul, Cartea Psalmilor, toate acestea în limba gehez, limba oficială a țării. Mai târziu, în urma stabilirii legăturilor cu evreii europeni, despre a căror existență falașii nu au avut cunoștință multă vreme, s-a introdus și studierea limbii ebraice.

În cazul unui deces în familie, falașii tin după înmormîntarea (care are loc în ziua decedului sau cel mult în ziua următoare) un doliu de șapte zile, care se termină cu o masă (tazkar). Neglijarea acestei mese este considerată un mare păcat.

Falașii sînt cunoscuți pentru hărnicia, cinstea și curățenia lor. Datorită băii rituale pe care o respectă cu strictețe, etiopienii spun despre falași că „miros a apă”.

Precum am mai remarcat, falașii se consideră parte a poporului evreu, atît în ce privește originea cît și credința. Religia lor se bazează pe Biblie. Ea cuprinde pe lîngă cele 24 de cărți recunoscute și un număr de cărți apocrife ca aceea a lui Tobit, Iudit, cartea înțelepciunii lui Solomon, cartea lui Baruh. De asemenea, falașii consideră drept un text sfînt cartea lui Enoh. Talmudul nu a ajuns la

ei dar unele tradiții care corespund celor din Ghemara și Midraș pot fi înfîlțite în scrierile lor.

CAHEN ȘI SFÎNȚENIA ȘABATULUI.

Falașii au preoți numiți *cahen*, care pretînd că descind de la Aaron. Orice falaș dintr-o familie respectabilă și cu știința învățaturii sfinte își poate asuma funcția de preot. În fiecare regiune, preoții aleg din rîndurile lor un Mare-preot, care devine conducătorul spiritual al comunității respective.

Centrul vieții religioase falașe este *mesghid-ul* (sinagoga), împărțită de obicei în două încăperi. Una dintre ele se numește sfînta sfințelor și acolo se păstrează Tora, scrisă pe pergament, dar nu în formă de sul ci de carte. În sinagogă se celebrează șapte rugăciuni zilnic, dar majoritatea falașilor participă doar la cea de dimineață și de seară. De Șabat și de sărbători, ei petrec aproape toată ziua la sinagogă, în rugăciuni, Sfînțenia Șabatului este respectată cu strictețe.

Sărbătorile falașilor sînt stabilite pe baza unui calendar care diferă de cel etiopian și se apropie mult de cel evreiesc. De Pesah sacrifică un miel pascal și mîncîncă piine nedospită. De Yom Kipur postesc, de asemenea, respectă prin post comemorarea distrugerii templului. Șofarul le este necunoscut, la fel ca și suka. Ei cred în viața de apoi și în învierea morților. Cărțile lor conțin descrieri detaliate despre răsplata ce îi așteaptă pe cei drepiți în Gan Eden și despre pedepsele la care vor fi supuși nelegiuții.

Falașii posedă și o literatură proprie, care constă dintr-un număr de lucrări în limba *gehez*, circulînd mai ales în manuscris. O lucrare originală este cartea „Precepte ale Șabatului” care cuprinde și legende despre crearea omului, grădina Edenului, Noah, Avraam, Moșe. Șabatul este descris ca o regină care intervine la Dumnezeu în favoarea celor ce o cinstesc și are grijă ca și cei care trăiesc în *gahanam* (iad) să aibă o zi de cădîna.

În afară de obștea falașilor, cea mai veche și mai numeroasă, în Etiopia mai există alte două grupe comunitare evreiești. Prima, este obștea de circa 9 000 de persoane a evreilor originari din Yemen, veniți pe meleagurile etiopiene în secolele XVII—XVIII ale erei noastre. Al doilea grup comunitar, numîrînd circa 6 000 de membri, este format din coreligionari proveniți din Europa și stabiliți acolo mai ales în timpul și imediat după cel de-al doilea război mondial.

Numărul total al evreilor din Etiopia este actualmente de circa 40 000.

M.O. BRUCAR

VESTIGII MEDIEVALE

Conducătorii comunității din Nürnberg au avut o surpriză atunci cînd au aflat, ca rezultat al cercetărilor unui istoric vest-german, că treptele scării bisericii Lorenz-Kirche, una din cele mai vechi din Bavaria, sînt vechi pietre funerare ale unui cimitir evreiesc din anii 1 300—1 400. Luîndu-se legătura cu administrația acestei biserici s-a obținut ca pietrele funerare să fie scoase și plasate în noul cimitir comunitar din Nürnberg. Majoritatea acestor vechi pietre funerare poartă inscripții din anii 1 300—1 323. Cea mai veche este aceea de pe mormîntul unui bărbat decedat într-o joi a lunii Iiar din anul 5 090 (1 300)

Compania de navigație aeriană „Swissair” a editat un Ghid al restaurantelor rituale din Europa. Redactorul ghidului este d. Meir Wagner. În clișeu: coperta broșurei

UN ORAȘ DIN BAVARIA

În Aschaffenburg, oraș din Bavaria, situat pe malurile riului Main, au trăit evrei încă din anul 1147. Abraham, un prieten erudit al lui Meir ben Baruch din Rothenburg a trăit în secolul al XIII-lea în acest oraș. În referirile cu privire la suferințele evreilor din Germania, din anul 1349, anul ciumii negre, sînt menționați și cei din Aschaffenburg și din localitățile învecinate Buchen, Kilsheim, Babenhausen, Steinheim și Miltenberg (unde încă în 1336 exista un mare cimitir). În acest timp exista în oraș o sinagogă. În anul 1349, evreii au fost expulzați din Aschaffenburg și readmiși zece ani mai târziu, cînd s-au bucurat de protecția arhiepiscopului din Mainz. Din secolul al XV-lea se cunoaște numele unui învățat, rabi Meir iar în secolul al XVI-lea a trăit acolo Simeon ben Isaac ha-Levi, autorul cărților *Devek Tov* și *Masoret ha-Mikra*. În anul 1698 s-a construit o nouă sinagogă, reconstruită în 1893.

În secolul al XVIII-lea, comunitatea din Aschaffenburg se afla sub jurisdicția rabinatului din Mainz. În această perioadă au fost abolite o serie de restricții privind comerțul evreilor. Comunitatea s-a dezvoltat, gîzduind deseori adunările regionale ale comunităților care se ocupau de înființarea școlilor evreiești. Comunitățile din împrejurimi își îngropau morții la cimitirul din Aschaffenburg.

Anul 1807 este o dată memorabilă pen-

tru că atunci s-a acordat pentru prima oară unui evreu dreptul de a practica croitoria în acest oraș.

Rabini iluștri care au păstorit în Aschaffenburg în secolul al XIX-lea au fost Hilel Wolf Sondheimer, Löw Neuberger, Abraham Adler și Simon Bamberger iar în secolul al XX-lea Raphael Breuer.

În 1933 locuiau în Aschaffenburg 600 de evrei. Sinagoga orașului a fost distrusă în anul 1938. În cursul celui de-al doilea război mondial 167 de evrei din Aschaffenburg au fost deportați și ucși. Doar cîțiva s-au întors.

STATISTICĂ

Date statistice publicate de forurile comunitare din Italia, arată că în această țară trăiesc actualmente 38 000 de evrei. Dintre aceștia, 22 000 sînt stabiliți la Roma, 6 000 la Milano, 7 000 sînt răspîndiți în alte șase centre mari iar 3 000 trăiesc în mici localități.

CARNET

ELI

Tot depășind firul amintirilor țirgului, era inevitabil să ajungi și la el. Mai devreme sau mai târziu, toți ajungeau la el. Cu unii sau alții dintre oamenii țirgului aveai sau nu de-a face, după cum ți-e era voia și împrejurările, pe el n-aveai cum să-l ocolești. În țirg erau multe drumuri, pe care le băteau sau nu, dar unul singur era inexorabil. Drumul care, ocolind podul de piatră, ducea către el, către Eli. Cu timpul, numele său devenise un eufemism, jolosit spre a exprima ceea ce altminteri era prea dureros a spune.

— ...Azi-miine va fi la Eli, se spunea în țirg despre cineva ce trăgea să moară.

Era paznic, intendent al cimitirului, mai mare peste ciocli iar în ochii țirgului un fel de personificare vie a morții. Apărea foarte rar în țirg și atunci era mereu grăbit, cum sînt de obicei oamenii de la munte coboriți în vale, dornici să-și regăsească înălțimile cu care sînt obișnuiți. Iși ducea viața în cimitir, în încăperea întunecoasă și cam dărăpănată de lângă poarta de fier de la intrare. El și fiică-sa, femeie fără vîrstă, săracă cu duhul.

Fără vîrstă arăta și el. Nu înalt de statură, girbovit, cu o barbă enormă, cărunță, privirea răscolitoare, putea tot așa de bine să fie de 60 sau de 80 de ani. Vine o vreme cînd anii nu mai adaugă nimic chipului omenesc, e ca și cum acele timpului s-au oprit, plasîndu-l pe respectivul om în afara vremurilor.

Așa era Eli. Cunoștea cimitirul pînă în cele mai ascunse unghere. Fiecare alee, fiecare parcelă, fiecare mormint. La administrație și la comunitate existau, se înțelege, registre în care totul era trecut: și numele defunctului, și data morții, și locul mormintului. Dar Eli era mai exact și mai precis decît toate registrele laolaltă. Se întâmpla să vină, uneori, cite o rudă îndepărtată și să dorească a merge la mormintul unuia despre care nu-i cunoștea nici numele întreg, nici data morții. Oamenii căutau s-o ajute, cercetau îndelung registrele, din pod erau aduse altele ieșite de mult din uz. Zadarnic. Și cînd toate căile de investigație erau epuizate, mai rămînea doar el, Eli. Asculta fără a rosti un cuvînt, doar își mișca ochii, sprincenele sale groase, cărunte, în accent circonflex, se mișcau ca două aripi filfiiitoare. La urmă, tot fără a rosti o vorbă, îl ducea pe străin la mormintul dorit.

Memoria sa neobișnuită devenise un punct de referință în țirg. Despre un copil care vădea aptitudini ieșite din comun la acest capitol, se spunea că-l va întrece pe Eli. Deocamdată nu-l întrecuse nimeni.

Paza cimitirului nu era, se înțelege, o treabă care să-i consume timpul. Vorbăreț nu era, și chiar de ar fi fost, tot n-ar fi avut cu cine pâlăvrăgi, așa că se punea în mod firesc întrebarea: în ce fel își trecea zilele acolo, în mijlocul tăcerii veșnice? Întrebarea e pentru noi, nu și pentru oamenii de atunci ai țirgului. Ei știau cu toții: Eli își petrecea zilele și o mare parte a nopților aplecat peste foliantele groase talmudice. Erudiția sa era notorie.

Și așa treceau zilele și anii. Invățătura, altoită pe trunchiul viguros al tăcerii, neturburată decît foarte rar, contactul permanent cu moartea, toate acestea "cuseră" din moșneagul acesta un filozof. Un filozof cam empiric, dar un filozof. Nu-l citise, evident, pe Shakespeare și ca atare n-avea de unde să fi luat cunoștință de ideile nefericitului prinț danez. Dacă existau unele similitudini în gîndirea sa, e neîndoios că ajunsesse la ele pe cale empirică. Îl duseseră meditația, apropierea morții, observarea vieții despuată de haina ei de vanitate și zădărnice.

Cum am spus, în țirg venea rar și chiar atunci se arăta grăbit, nedoritor de a intra în vorbă cu oamenii. Cuvîntul său era scurt și tăios. Încă un motiv pentru care ceilalți se cam fereau de el. În rostirea lui, chiar și cuvintele obișnuite păreau a avea un înțeles ascuns, de el numai știut. Cel puțin așa li se părea celorlalți.

Unuia, care-l întrebese dacă nu simte uneori nevoia de a schimba o vorbă acolo unde-și trăiește zilele, Eli i-ar fi răspuns:

— Deasupra cimitirului cerul e nesfîrșit...

Ce a vrut să spună cu asta? Oamenii își treceau spusa de la unul la altul și nu-i prea deslușeau înțelesul.

Oamenii îl respectau și se cam fereau de el. Vorbea rar și atunci cuvîntul său părea lamă de cuțit. În fața lui toți erau deopotrivă, de parcă privirea lui exersată îi despuia de toate vestimintele zadarnice ale acestei lumi, reducîndu-i la "movrul lor esențial. Alții erau condescendenți, unii slugarnici chiar, cu bogătași țirgului; el, Eli, îi trata și pe aceștia în felul său lipsit de orice menajamente.

— Am la mine — așa vorbea despre cimitir, ca despre un domeniu al său, așa cum ceilalți vorbeau de curtea sau casa lor, pe Beriș Moscoviți și încă doi-trei mari bogătași. Au ajuns la mine întocmai ca și ceilalți... Bani i-au lăsat acasă, trăsura cu lacheu, la poarta cimitirului, rudele și prietenii, în pragul gropii. În groapă au fost coboriți întocmai ca și ceilalți. E drept că peste mormint feciorii au înălțat o lespede de marmură, dar pentru cel dinăuntru asta nu mai înseamnă nimic...

Și ostenit și parcă nemulțumit de acest logos neobișnuit de lung, Eli dădu în lături ușa sinagogii unde se nimerise în acel ceas al inserării și o porni cu pași mari spre casă. Spre încăperea întunecoasă și cam dărăpănată de la intrarea în cimitir, unde-l aștepta o fiică săracă cu duhul și foliantele groase talmudice.

Se arăta rar și în cimitir. Cu toate acestea, știa tot ce se întâmplă acolo. Se ivea printre morminte, pe cite o alee lăturalnică, năpădită de iarbă, unde o biată văduvă, aplecată peste o lespede prăbușită, cu inscripția ștearsă de ploii și ninsori, își jelea cu lacrimi amare soarta. Li pune a mină tremurătoare, energică totuși, pe umeri și cu prefăcută asprime o rechema din prăpastia disperării:

— Nu turbura liniștea mortului, femeie! Destul s-a necăjit în viață, lasă-l acum să se odihnească în pace. Și tu, du-te mai bine acasă. Te așteaptă copiii. Au nevoie de tine. Aici nu e locul tău. Pleacă acasă!

Femeia tresărea, clintită din coșmarul ei și îi dădea ascultare. Se întorcea acasă, la viață, la copiii săi.

Iar el, Eli, încrunțat și ursuz, se întorcea cu pași mari în încăperea sa de la intrare, unde-l așteptau foliantele deschise ale Talmudului.

VICTOR RUSU

IMPRESII DE NEUITAT

Așa cum am relatat, de curînd obștea noastră a primit vizita unei delegații a Sinagogii Mari din Tel Aviv, în frunte cu președintele ei, d. Avraam Hetroni. După încheierea vizitei, delegația a adresat o caldă scrisoare de mulțumire Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, împărțîndu-și totodată admirația pentru cele văzute. Iată un fragment din scrisoare.

„Minunatele Dv. înfăptuiri în domeniul asistenței sociale și în cel al menținerii tradiției și instituțiilor noastre religioase nu au egal în țările răspîndirii. Noi am fost încantați de cele văzute și vom căuta să le transmitem celor de aici. În Săbatul pericopei Pinhas, în prezența unei asistențe numeroase, am înfăptuit enoriașilor noștri o dare de seamă asupra vizitei noastre. Toți cei chemați la Toră au adresat cite o binecuvîntare Eminenței Voastre, precum și celorlalți conducători ai Federației Comunităților Evreiești din România.

Printre enoriași se află mulți evrei originari din România, care au urmărit cu atenție încordată cuvintele noastre de omagiere a celor ce se înfăptuiesc acolo.

Am fost plăcut impresionați de solitudinea pe care autoritățile din România o manifestă față de obștea evreiască, de primirea binevoitoare de care s-a bucurat delegația noastră, în mod deosebit din partea conducătorului Departamentului Cultelor.

Vă mai rugăm să transmiteți mulțumirile noastre membrilor corului care prin cîntece minunate a sporit frumusețea mesei de Șabat la care am avut plăcerea să luăm parte“.

Rabi Simon bar Iohai

Rabi Simon ben Iohai (în limba arameică denumit Bar-Iohai căci în această limbă bar e echivalentul cuvîntului ebraic ben, fiu iar în Mișna e numit simplu rabi Simon) a fost unul din înțelepții Sanhedrinului din Usha. A trăit în Eretz Israel în primul secol după distrugerea celui de-al doilea templu și era din a patra generație a tanaților, în vremea conducerii lui raban Simon ben Gamliel. Rabi Simon era dintre elevii tineri ai lui rabi Gamliel II — președintele Sanhedrinului de la Iavne, urmașul credincios al lui rabi Iohanen ben Zacai. Era socotit drept unul din cei mai de seamă tanați ai vremii sale și drept unul din fruntașii obștei israeliene după răscoala lui Bar-Kohba.

Tatăl său, Iohai, era dintre oamenii de vază din țară și întocmai ca rabi Iehoșua ben Hanania și tovarășii de idei ai acestuia, cu două generații anterioare, și ca rabi Iehuda bar Ylai, era și el printre cei înclinați spre pace cu romanii, printre adversarii răscoalei. Și aceasta de teamă ca răscoala să nu eșueze și ca urmare situația să nu se agraveze.

Rabi Simon merse la Roma într-o misiune de interes național și datorită stăruințelor sale pe lângă autorități fu revocată interdicția respectării Șabatului și cea a circumciziunii. El s-a aflat în fruntea acțiunii pentru reînnoirea vieții obștești și a transformării Galilului în centrul ei.

Rabi Akiva aprecia mult pe acest elev strălucit al său care a învățat timp de 13 ani în ieșiva sa de la Bnei Brak. Potrivit unei versiuni cuprinse în Talmudul ierusalimitean, rabi Simon ben Iohai a fost consacrat, împreună cu colegul său rabi Meir, de către ilustrul lor maestru însuși și „din această clipă au devenit stilpi ai Torei“.

SIMHA RAZ

În pagina 12-a textul în limba ebraică.

În atenția cititorilor

Numărul următor al revistei noastre va apare la 1 septembrie 1975.

MARTIROLOGIE

La Los Angeles a apărut cartea lui Șaie Chiatov intitulată „Ani de luptă“. Volumul, însumînd peste 700 de pagini cuprinde articole și analize privind martirologia evreiască și rezistența din perioada holocaustului nazist. Unele din paginile cele mai impresionante sînt reproducerea unor jurnale inedite ale copiilor din ghetto-uri. Documentele fotografice reproduse sînt și ele, în cea mai mare parte, inedite.

DECESE

În perioada 11—25 iulie a.c. în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumate:

Abstender Zalel (68 ani) Aleia Stăruinței 68; Șerban Sarina (68) Mircea Vodă 59; Huber Margareta (81) Cămin Berceni; Herman Isidor Ilie (73) Olteni 22; Moise Cohen (78), Cîmpul cu Flori 8; Wender Malvina (64) Maximilian Popper 37; Agatstein Roza (89) Rondă 18; Natan Etty (89) Călărași 39 A; Horenstein Țipra (89) G-ral Ipătescu 7; Barbu Victor (70) Roma 36; Goldenberg Israel (76) Plantelor 20; Mayer Chaie Hinde (77) Cobălcescu 56; Arie Ecaterina (52) Ștefan Mihăileanu 38; Meer Liba (79) Călărași 117—119; Siegler Ruhla (77) Negru Vodă 31.

Familia îndurerată amintește că s-au scurs 10 ani de la moartea aceluia ce a fost

Inginer MOSCU HEINRICH

decedat la 7 august 1965 (9 Av — 5725) în etate de 42 ani.

Păstrăm pentru totdeauna în inimile noastre sufletul lui bun.

La împlinirea a 4 ani de la săvîrșirea sa din viață, familia și prietenii își amintesc cu aceleași simțăminte de cel ce a fost

Dr. MARTIN-BUBI HARAS

O luminare aprinsă și o floare pe mormîntul său din cimitirul Filantropia.

Anuța, soție, ing. Cohn Paul, prof. Abramovici Pia, prof. Cohn Till, Dr. Abramovici Suhăr, copii, Corina, Eugen, Adrian, nepoți, anunță cu durere împlinirea, la 22 iulie, a 30 zile de la moartea scumpului lor soț, tată și bunic

CAROL COHN
din Dorohoi

Soția îndurerată amintește că s-au scurs 2 ani de la moartea aceluia ce a fost

Dr. LEO CARMELIN
București

Un gînd pios pentru sufletul lui bun.

Cu adîncă durere și în veci nemîngiați Roza și Mendel, fiică și ginere (Israel), Eliza și Mendel, fiică și ginere, Reta, Ely, Sarit și Șlomit, nepoți și strănepoți, frați și surori, nepoți și nepoate, anunță cu durere înfăptuirea din viață, după o lungă și grea suferință, a lui

MOISĂ COHN — Birlad
79 ani

Înmormintarea a avut loc la cimitirul Giurgului din București, la 13 iulie 1975.

Kamilla Eisenberg anunță cu durere încetarea din viață a scumpei ei surori

HEDWIG BLEICHER
născută Wagner, soția lui Rudolf

Înmormintarea a avut loc la Suceava, în ziua de 20 iulie 1975.

O PERSONALITATE PROEMINENTĂ A IUDAISMULUI CONTEMPORAN

Dr. Nahum Goldmann la 80 de ani

(Urmare din pag. I-a)

Comitetul Executiv al Congresului Mondial Evreiesc, printre ai cărui principali fondatori se afla, el a tras neostenit semnal de alarmă asupra uriașei primejdii generate de ascensiunea nazismului. Pe toți cei care cochetau cu forțele întunecate ale fascismului și care credeau că aruncându-i pe evrei drept pradă se vor putea acomoda cu ele, i-a avertizat că planează pericolul unei catastrofe care nu va fi numai a iudaismului, ci și a întregii lumi. Din nefericire, aceste avertismente au fost prea puțin luate în seamă.

În anii înșingerați ai holocaustului, Nahum Goldmann, împreună cu alte personalități eminente ale iudaismului, și-a concentrat toate forțele și capacitățile — și a orientat în acest sens întreaga activitate a Congresului Mondial Evreiesc — pentru a alerta opinia publică internațională despre sinistrele acțiuni hitleriste de exterminare a poporului evreu și pentru salvarea de la nimicire totală a comunităților din multe țări europene. „Documentul Riegner”, vestita telegramă prin care Congresul Mondial Evreiesc alerta cancelariile diplomatice din Londra și Washington asupra existenței macabrelor lagare ale morții de genul Auschwitzului și asupra sinistrelor planuri naziste de așa zisă „soluționare finală a problemei evreiești” a constituit o semnificativă acțiune în acest sens. O acțiune care, din păcate, nu a avut necesarul ecou.

După coșmarul holocaustului, în fruntea Congresului Mondial Evreiesc — al cărui președinte este din anul 1956 — dr. Nahum Goldmann a desfășurat și desfășoară a prodigioasă activitate pentru perpetuarea și dezvoltarea valorilor iudaismului. El străbate fără odihnă continentele, mereu în mijlocul altor comunități evreiești, pentru a cunoaște în profunzime preocupările acestora. În acest sens este de relevat că strălucitul mesager al iudaismului mondial a vizitat în mai mult de rânduri obștea noastră. Prima sa întâlnire cu evreimea din România datează, de altfel, încă din anul 1934 când la orizont se profila ciuma hitleristă. Memorabilă a fost vizita făcută în primăvara anului 1967, la invitația Emineiței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, vizită care a permis înaltului oaspete să cunoască viața demnă a colectivității evreiești din Republica Socialistă România. Scurta vizită efectuată în septembrie 1974 a prilejuit dr. Goldmann un nou contact cu obștea noastră.

Această efervescentă prezență a omului de acțiune se împletește cu o mare capacitate de pătrundere a fenomenelor vieții evreiești și ale lumii contemporane.

În condițiile foarte complexe de după cel de-al doilea război mondial, dr. Nahum Goldmann, animat de o viziune largă și de nedezimțitul optimism evreiesc, a promovat ideea că este posibil și necesar ca evreii, comunitățile evreiești, să-și ducă mai departe existența în condiții specifice din fiecare țară, menținându-și propria lor individualitate, propria credință, propriile tradiții și rămânând, totodată, cetățeni loiali ai statului în care s-au născut și în care își duc existența. Aflându-se în primele rânduri ale acțiunilor de refacere și reorganizare a vieții evreiești după marea catastrofă a holocaustului nazist, dr. Goldmann nu a obosit să sublinieze că trăind în țări cu sisteme diferite, evreii sînt interesați în cel mai înalt grad în triumful unei coexistenței pașnice, în statornicirea unui climat de înțelegere și cooperare între popoare. De aici imperativul ca evreii să se afle alături de forțele păcii și progresului.

Aceste trăsături definitorii ale personalității și gândirii dr. Nahum Goldmann ni-l fac cu deosebire stimat și prețuit în ziua de azi, evreilor din România, obștei noastre, care dovedește că este pe deplin posibil să rămii bun evreu și totodată cetățean devotat și loial al unui stat socialist.

„Aruncind o privire de perspectivă asupra multiplelor activități ale președintelui Congresului Mondial Evreiesc — releva într-o inspirată și sugestivă observație Eminența Sa dl. Șef rabin dr. Moses Rosen într-o cuvîntare rostită cu prilejul vizitei stimulatului oaspete în anul 1967 — ne putem da seama că ele au fost mereu dedicate acestui triplu obiectiv: emanciparea evreilor de sub jugul discriminărilor, promovarea înălțurii vieții evreiești a curentelor progresiste, luptătoare pentru dreptate și, în sfîrșit, alinierea alături de forțele innoitoare, progresiste ale umanității”.

Apărând intransigent al drepturilor evreilor, dr. Goldmann a propovăduit permanent îndatorirea comunităților evreiești de a rămîne credincioase marilor idealuri ale iudaismului, de a combate

orice tendință de anchilozare, de a promova întotdeauna ideile dreptății sociale și ale progresului în toate comunitățile evreiești. El nu s-a limitat la combaterea antisemitismului și la promovarea ideilor progresiste în viața evreiască, ci a fost prezent ori de câte ori era vorba de alinierea forțelor progresului împotriva celor ale reacțiunii. Rezoluțiile Congresului Mondial Evreiesc pentru pace și coexistență între state cu sisteme sociale diferite, pentru dezarmare generală și totală, împotriva neofascismului, colonialismului și rasismului, atestă că această organizație, sub conducerea dr. Nahum Goldmann, nu se limitează la cadrul unor preocupări specifice ci îmbrățișează, așa cum este de altfel în tradiția iudaismului, destinul întregii umanități.

Cu o mare putere de pătrundere a realităților lumii contemporane, dr. Goldmann observa într-o cuvîntare plină de elocință rostită în timpul uneia din vizitele făcute în România: „Trăim într-un secol mare, așa spune într-un secol grandios. E un secol în care întreaga omenire se află în marș. Milioane de oameni s-au trezit la o existență conștientă și nu mai vor să trăiască în condițiile și sub orînduirea care erau proprii secolului al XIX-lea... Dacă problemele care frămîntă omenirea astăzi nu vor fi soluționate pe cale pașnică se poate ajunge la o catastrofă mondială. Noi, evreii, sîntem vital interesați ca aceste probleme să fie rezolvate pe cale pașnică și sub acest aspect avem interese comune cu țările socialiste”.

În contextul problematicei actualei epoci de profunde transformări, domnia sa sublinia rolul și importanța pe care o are, în ansamblul iudaismului mondial, obștea evreiască din țările socialiste: „Trăim într-un secol dinamic, mobil, cînd continente, țări și popoare s-au trezit la o viață nouă. Lumea se schimbă literalmente sub ochii noștri și a și ști să se adapteze acestei lumi în continuă schimbare este de asemenea un imperativ al vremurilor. Evreii au avut întotdeauna această facultate, despre aceasta sînt mărturie întreaga lor istorie, Ei au trăit în antichitate, au supraviețuit marilor imperii sclavagiste, au trăit în lumea fîrmișată a evului mediu, au știut să se adapteze condițiilor capitalismului modern și nu există nici un obstacol să depășească acest mod de existență, să continue a exista și a se dezvolta ca evrei în socialism. În definiții noi evreii am fost din cele mai vechi timpuri animați de ideile de egalitate și dreptate socială, pe care le-au clamat cu atîta tărie profeții și vizionarii noștri... Sînt foarte satisfăcut că ideea pe care am exprimat-o cu ani în urmă că nu există nici o contradicție între existența național-evreiască și noua orînduire socială se dovedește a fi o realitate. Căci dacă, Doamne fereste, ar fi fost altfel, era spre nefericirea întregului nostru popor. Așa mai adăuga că nu există nici o contradicție între loialitatea față de iudaism și loialitatea evreilor față de țara în care trăiesc, în cazul acesta față de statul socialist. O asemenea contradicție nu există și nu poate exista”.

În cuvînte pline de emoție și-a exprimat dr. Nahum Goldmann, în cuvîntările rostită cu prilejul vizitelor făcute obștei noastre ca și în luări de cuvînt în diferite foruri internaționale, satisfacția și admirația pentru viața liberă și demnă a evreimii din România, pentru deplina libertate religioasă de care aceasta se bucură, pentru deplină posibilități ce le are de a-și menține tradițiile, credința, instituțiile. „Voi demonstrați cu elocință — sublinia domnia sa într-o cuvîntare rostită la Templul coral din București, adresîndu-se obștei noastre — că o comunitate evreiască poate exista în noile condiții create și își poate dezvolta tradițiile. Aceasta este o concluzie de mare importanță nu numai pentru dv, ci pentru întregul nostru popor. Acesta este mesajul pe care îl voi duce cu mine marilor comunități evreiești din apusul Europei, din America de Nord și de Sud”.

Dr. Nahum Goldmann este un prieten al României. La reuniunile Congresului Mondial Evreiesc — în cadrul cărui este reprezentată și obștea noastră — în alte foruri internaționale, el își manifestă prețuirea adîncă și admirația pentru realizările României, pentru politica ei externă dinamică, pătrunsă de clarviziune și răspundere pentru destinele omenirii. „România — spunea domnia sa — este în ultima vreme considerată un pionier. Prestigiul României a sporit considerabil în lume datorită politicii sale independente, așa spune — deși lucrurile bune nu au nevoie de complimente — datorită politicii sale de largire a contactelor cu toată lumea”.

Dr. Nahum Goldmann într-o convorbire cordială cu d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

MESAJE DE FELICITARE

Președintele Congresului Mondial Evreiesc, dr. Nahum Goldmann a primit, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani, telegrame de felicitare din partea unor șefi de state și a numeroase personalități proeminente ale vieții internaționale.

În telegrama adresată sărbătoritului de Președintele Republicii Socialiste România, dl. Nicolae Ceaușescu, se spune: „Aflînd că la 10 iulie a.c. sărbătorii cea de-a 80-a aniversare a zilei Dv. de naștere, doresc să vă exprim, atît în numele poporului român cit și în numele meu personal, cele mai călduroase felicitări pentru acest mare eveniment, precum și sincere urări de ferice și mulți ani de rodnică activitate.

Apreciem contribuția pe care Dv. personal și organizația pe care o conduceți o aduce cauzei drepte a păcii între națiuni și propore, contribuție care a făcut din Dv. una din cele mai proeminente personalități ale timpului nostru.

Odată cu urările noastre vă adresăm cele mai bune salutări”.

Au trimis, de asemenea, telegrame de felicitare, Președintele Republicii Federale Germania, Walter Scheel; Cancelarul Republicii Federale Germania, Helmut Schmidt; Președintele Partidului Social Democrat din Republica Federală Germania, Willy Brandt, Președintele Knessetului, (parlamentul israelian) Ieșahu.

În cadrul banchetului festiv de la Geneva în onoarea sărbătoritului, dr. Gerhard Riegner, secretar general al Congresului Mondial Evreiesc a anunțat hotărîrea C.M.E. de a se institui medalia „Nahum Goldmann”, distincție ce va fi conferită unor personalități proeminente — evrei și neevrei — care contribuie la combaterea rasismului și antisemitismului, la promovarea ideilor nobile ale înțelegerii între popoare. Prima medalie a fost conferită dr-ului Nahum Goldmann.

Din ideile dr-ului Nahum Goldmann

„Celui ce mi-ar cere să definesc trăsătura esențială a poporului evreu de-a lungul istoriei sale, i-aș răspunde că aceasta a fost în toate vremurile, nonconformismul. Legende și miturile unui popor pot fi deseori mai revelatoare decît faptele sale. Istoria poporului nostru începe cu legenda lui Avraam, care a părăsit marea civilizație mesopotamă nu pentru a întreprinde cuceriri teritoriale sau a dobîndi avantaje economice, ci pentru motive de ordin spiritual. Mitul personajului Avraam este profund semnificativ pentru istoria noastră. Rareori ideea a fost impulsul unei acțiuni istorice și mai rar încă s-a întîmplat ca acest impuls să dăinuiască. Istoria evreilor ilustrează această a doua ipostază. Nu regii lui Israel și ai Iudeii au fost cei care au salvat poporul evreu, ci profeții, purtătorii de cuvînt ai ideii, ei au menținut iudaismul, în pofida regilor, proclamînd prioritatea valorilor morale. De-a lungul secolelor, am fost mereu un popor minoritar care nu s-a supus dictaturilor majorității și de aceea existăm și astăzi”.

(Din cuvîntarea rostită la cea de-a IV-a reuniune a Iudaismului progresist-Paris)

„Poate că unul din aspectele cele mai caracteristice ale existenței poporului evreu îl constituie raportul în care se află evreii cu popoarele lumii și poate că nu există alt popor care să fi avut atîtea contacte cu tot felul de popoare și state, religii țări și culturi. Relația evreilor cu popoarele lumii este una din caracteristicile specifice și originale ale istoriei evreilor în trecut și ale prezentului evreiesc. Ca mai toate ce se referă la evrei, e vorba și aici de ceva oarecum unic în felul său. Problematica evreiască nu poate fi înțeleasă dacă nu recunoști din capul locului că poporul evreu nu e mai bun ca alte popoare (chestiunea predestinării este o problemă teologică, asupra căreia un laic ca mine nu cutează să-și dea părerea) și dacă nu îți seama de unicitatea și specificitatea poporului evreu în istoria universală”.

(Din cuvîntarea la inaugurarea Săptămîinii fraternității — Münster)

„Trăim în perioada cea mai revoluționară a istoriei mondiale. Niciodată în trecut nu a existat o asemenea perioadă, pentru simplul motiv că niciodată pînă azi nu a existat o istorie mondială. Cînd orașele-state ale Greciei se războiau între ele, cu mai bine de două mii de ani în urmă, țările vecine din Asia și Europa nici măcar nu știau de existența Greciei... Acum avem o singură lume. Și această lume este o lume în care sute de milioane și miliarde de oameni au căpătat glas, și cer partea lor din bogăția lumii și nu mai sînt dispuse să tolereze represive și dominația. Este sfîrșitul perioadei coloniale. Trăim într-o vreme de grandioase schimbări revoluționare din punctul de vedere al națiunilor. Și este clar că ceea ce se întîmplă lumii ne afectează în măsură considerabilă”.

(Din cuvîntarea rostită în fața lui Board of Deputies — Londra 1971)

„Evreii au străbătut secolele și milenile, au supraviețuit tuturor vicisitudinilor cu care i-a confruntat istoria pentru că au rămas fideli tradițiilor proprii, pentru că au știut să cultive, să păstreze și să transmită de la generație la generație valorile spirituale iudaice. Rămînînd ei înșiși, credincioși religiei lor și propriului sistem de valori, evreii au știut în toate timpurile și pretutindeni să se însereze în structurile social-economice și politice diferite, dîndu-și aportul la ridicarea țărilor în care trăiau. Această facultate este tot atît de importantă azi, cînd există comunități evreiești în aproape toate țările, căci numai în Congresul Mondial Evreiesc sînt afiliate comunități din 62 de țări. Pentru destinul nostru istoric este de maximă însemnătate ca toate comunitățile evreiești, mari sau mici, să-și continue existența, menținîndu-și instituțiile, tradiția”.

(Din cuvîntarea rostită la Templul coral din București, septembrie 1974)

LICHIDAREA LAGĂRULUI „C“

de Herta Ligeti-Fuchs

Supraviețuitoare a unuia dintre lagărele de exterminare naziste pentru femei, scriitoarea Herta Ligeti-Fuchs din Tg. Mureș împărtășește în mărturiile sale document un moment din tragedia holocaustului.

Publicăm un fragment din aceste mărturii.

Lagărul „C“ a fost lichidat. Nu ca celelalte două, ci discret, fără vîlvă. Nici măcar în „biouri“ nu trebuia să se remarce o activitate deosebită; nu s-au făcut înregistrări la „livrare“ așa că nu trebuiau făcute scăzăminte la plecarea. Zilnic, în tregul lagăr „C“ defila ca de obicei. Nu numai la apel, ci în orice oră puteai auzi: „Afară din bloc! În flanc cite unul, înainte marș! Dezbrăcarea! Defilarea!“ Se prezenta marfa goală, selecția se făcea în timpul defilării; un braț lăsat în jos îndepărtat, celălalt ridicat în sus, cu hainele în mînă!

Cum arătau femeile și fetele acelea, odinioară atât de îngrijite și ce-au devenit în ultimul timp! Au trecut doar 6-8 săptămîni de cînd au sosit aici și lată că s-au și obișnuit cu noul lor aspect, au început să uite. Să uite ce-a fost odinioară. Amin-tirile pălesc în această nebunească defilare. Nu mai erau în toate mințile, dar nu făceau crize de nervi, mărșăluiau înainte, în flanc cite una, dezbrăcate, brațele libere, lăsau să fie cîntărite din ochi, alete, alergau înapoi în rînd, se incolnau iar și iar. În blocuri, mai înainte de a fi fost alese pentru muncă, dacă băgau de seamă lipsa unora dintre deținute, n-aveau cum și ce s-a întimplat cu ele, dacă au fost duse cu transportul sau trimise în camerele de gazare! Camere de gazare? Mai existau unele care strigau cu încăpățînare disperării: „Nu e adevărat! Mincună! Mincună! Nu există așa ceva!“ „De obicei, însă, nu se discuta despre camerele de gazare. De obicei subiecții discuției era a rămîne sau a pleca împreună, a scăpa de transport, a se îndepărta de acest loc nenorocit. Încotro? Asta nu avea importanță, orice alt loc era preferabil. La plecarea nu priveau înapoi, nu era un loc după care să întorci capul. La despărțire nimeni nu-și lua rămas bun de la cei ce rămîneau. Lichidarea lagărului „C“ se făcea de la sine. Bucuriile se goleau, în boxe erau acum loc destul, puteai să te întinzi în voie. În curînd lagărul „C“ va fi pustiu, cocoline din blocuri erau dezinfectate, cine să-și mai amintească de mulțimea de femei care a locuit acolo? Cerberii din blocuri? Aceștia vor păstra cu orice preț tăcerea. Posteritate va cerceta zadarnic cîți au sosit în lagăr și cîți au fost expediați spre camerele de gazare sau în altă parte. Cîteva numere înregistrate înainte de a fi expediate, ca și cum ar fi sosit în ziua expediției lor. Asemenea mistificări ajutau să ascundă că a existat un asemenea lagăr, unul din cele mai mari lagăre de exterminare a femeilor din infernul lui Hitler și din întreaga istorie. Ce s-a întimplat acolo trebuia ascuns cu desăvîrșire. De aceea lagărul nu a fost lichidat ca celelalte două, cel ceh și cel țigănesc, despre care s-au păstrat date. Povestea lagărului „C“ nu va fi niciodată scrisă, ea nu va fi citită nicăieri. Dacă unele din aceste ființe nenorocite vor supraviețui, nici nu vor putea preciza ceva, vor putea doar povesti că au fost undeva în acel Auschwitz și altceva nimic. Nu vor fi luate în considerare ca martori oculari.

Blocurile se goleau. Ce comod era acum în boxe! După defilare deținutele se imbulzeau în boxe unde-l implorau pe Dumnezeu să le mîntuie de acest coșmar și să le scoată de acolo.

Hajnal rămăsese singură; surorii erau dincolo, în lagărul ceh, pustiu, iar ea aici. Potty era transportor de cadavre dincolo, ea era transportor de hîrdaie aici; așa se mai întîlneau din cînd în cînd la gardul de sîrmă; să-și mai spună cîteva cuvinte.

— „Mîine, la voi, în lagărul „C“, va fi mare selecție. Fă totul ca să scapi, fă să fi selecționată, cele alese sînt aduse la noi, o știu din sursă sigură“ i-a spus Potty.

A doua zi, mare selecție. Defilează în tregul lagăr „C“. Hajnal ia țînuta militară, pieptul înainte, burta sus. Iși controlează mișcările brațelor, caută să se facă remarcată, nu ia în seamă că a slăbit prea mult, că-i ies coastele, că nu e „de calitate“ pentru a fi luată ca vită de muncă. Cînd se află în fața domnului doctor Mengele, îl privește peste ochelari — unde putea să-i ascundă? — drept în față, în ochi: „Alege-mă!“ Iși dădu seama că nu a fost selecționată abia cînd

a văzut un grup îndreptat spre ieșire și ea nu se afla acolo. Ea se afla într-un grup înconjurat de cerberii lagărului, care urlau și minuiuau bastoanele de cauciuc. Era în cordonul morții dar nu o știa, știa doar că nu va fi cu surorii ei. În disperarea ei izbuti ceea ce se întimpla foarte rar: scăpă din cordon. O luă la goană înapoi — nu se putea fugi în altă parte — se incolnă din nou. Din nou se afla în fața lui Mengele, din nou îl privi cutezător: „Alege-mă de astă dată!“ De astă dată el o alege ca animal de muncă. Ce gânduri i-au trecut prin minte, ce a simțit în timp ce mărșăluia spre poartă? Oare s-a gîndit la ceva, a simțit ceva? Caută printre strofele poemelor ei din lagăr una care ar fi putut s-o compună în acea clipă, dar care?

Printre ultimele știri ale jurnalului de la privată un zvon trecu de la una la alta: „Curînd ne întorcem acasă, curînd ne întorcem acasă, curînd se termină chinul“. Cu această îlcărire de speranță în suflet se îndreaptă spre poartă. Dar coloana nu se îndreaptă în direcția unde se află surorii ei, ci peste linia ferată, spre celălalt lagăr de femei. I-a fost oare frică? Nu. Nu s-a gîndit la gazare. Nici Sari nu s-a gîndit la camerele de gazare, deși se îndrepta spre crematoriu. Nici Rașel, Etu, Hani nu s-au gîndit la gazare. Poate că se rugau lui Dumnezeu și el le-a ascultat! Da, în acele momente se rugau și el le-a ascultat ruga. Mamele implorau: „Nu poți să fi atît de neîndurător, Doamne! Salvează-mi copilul, salvează copiii noștri! Ai făcut atîtea minuni, ai despiciat valurile Mării Roșii, ai călăuzit poporul prin deșert, nu l-ai lăsat pradă foamei și setei, nu ai retras niciodată mîna ta de pe copiii lui Israel, scoate-i și din acest infern!“

Așa implora corul mamelor. Corul mamelor asasinat.

Îi auziți? Omenire, îi auzi? Noi, care am supraviețuit, ne reculegem cu capetele plecate. Am vrea să ne reculegem la mormintul mamelor și taților noștri, dar ei nu au mormint. Noi nu putem decît să păstrăm jurămîntul lor:

Niciodată asta nu se va repeta! Noi, cei învîluiți de fum, cei scăpați din iadul crematoriului.

Acesta va rămîne legămîntul nostru! Cu capete plecate, rostim requiemul! Nu ne luăm rămas bun. Noi, cei învîluiți de fum și scăpați din infernul crematoriului.

Corul ucizilor: Atîta timp cit ești în viață nu ne uita!

Corul supraviețuitorilor: Atîta vreme cit trăim, în fiecare clipă a vieții noastre, sinteți cu noi!

Corul ucizilor: E prea puțin! Cînd voi nu veți mai fi, cine se va gîndi la noi?

Eu: Ce pot face pentru voi?

Corul ucizilor și corul supraviețuitorilor: Ia-ți pana, ia-ți inima-n mînă, ia pana în mînă și scrie. Căci numai cuvîntul tipărit supraviețuiește, dăinuie în timp...

Eu: Știu.

Ambele coruri: Atunci scrie, scrie totul, nu uita nimic!

Corul ucizilor: Nu ne uita! Nu mă uita nici pe mine, nici pe mine, nu uita nimic!... Nu mă uita!...

Eu: Nu, nu vă uit!

Corul ucizilor: Acum uită-mă, uită-ne pentru o clipă, părăsește-ne pe noi, cei învîluiți de fum, înclină-te cu pioșenie în amintirea noastră!

Eu: Mă înclin.

Corul ucizilor: Părăsește-ne, caută-i pe cei în viață!

Eu: Mi-e greu să vă părăsesc.

Ambele coruri: Nu ne vom despărți nicicînd

Noi, cei învîluiți de fum

Noi, cei scăpați din infernul crematoriului.

Candelabru în gropat

ȘTEFAN ZWEIG

Atras de clipele patetice ale istoriei, Ștefan Zweig s-a oprit cu nesfîrșită înțelegere și asupra momentului tragic al distrugerii templului sfînt din Ierusalim (anul 70 e. n.). „Candelabru în gropat“, din care reproducem mai jos fizează episodul cînd Menora — lumina veșnică din templu — este adusă printre trofeele de război ale lui Titus, la Roma.

Soarele arzător se înălțase sus de tot, cînd evreii sosiră la Portus, unde Tiburul revarsă în mare apele sale turburi și galbene. Doar cîteva vase vandale staționau în radă: ele părăseau malul, unul după altul cu aripile desfăcute triumfal, cu pințele încărcate cu pradă. Curînd nu mai rămăsese ancorat decît un vapor: el înghițea lacom conținutul ultimelor care. Ele se lăsau pe rînd descărcate și de fiecare dată sclavii grăbeau spre puntea de scînduri, care ducea spre vas, purtînd pe cap sau pe umerii lor bruni, poveri grele: lăzi și cutere pline de vin, dar oicare pitecoase pline cu izbut. Dar oricît de mare era graba, ei nu izbuteau să mulțumească pe stăpînul vasului, așa că paznicii îi îndemneau cu lovituri de bici.

În sfîrșit, ultima căruță se apropie de galera: era carul pe care evreii îl urmaseră toată noaptea și care conținea candelabru Templului. Încercătura era acoperită cu paie și coviltre dar bătrînii o urmăreau cu ochii aprinși și un fior de nerăbdare îl cuprîndea la gîndul că vor vedea Menora. Clipa hotărîtoare sosise. Acum sau niciodată trebuia să se întîmple minunea.

Privirile copiilor nu urmăreau pe acelea ale tovarășilor săi. Fascinat, el contempla marea, pe care n-o văzuse niciodată. Admira această oglindă fără sfîrșit, de un albastru luminos, ce se întindea pînă la linia îndepărtată, unde valurile ating cerul; acest spațiu urias îi părea mai mare decît cupola înstelată a nopții.

Privea cu nespăsuă bucurie jocul valurilor, care se urmăreau și se izbeau, se încălecau, și fugăreau, spumegînd ca un ris obraznic pentru a se refăce fără încetare: această mișcare veselă îl făceau să descopere o bucurie pe care n-a bănuț-o vreodată în ulța îngustă și întunecoasă a ghetoului său. Pieptul său slab de copil se umfla puternic și el l-ar fi vrut mai larg încă pentru a-l umple cu aer, pentru a lăsa inima sa tremurătoare de evreu să se îmbibe de bucurie. Dorința puternică îl împingea să se apropie de apă și să întindă brațele sale mici ca să se apropie de nesfîrșit. Mișcat la vederea acestor minuni și acestor lumini, el trăia o fericire pe care n-o resimțise niciodată. Ce senin era totul aci, cît de liber te simțai și cît de desrobbit de griji! Pescărușii urcau și coborau ca niște proiectile albe, vîntul umfla alene pinzele mătoase ale frumoselor vase. Deodată, în timp ce băiatul aruncase capul înapoi închinînd ochii, pentru a sorbi mai adînc aerul proaspăt și sărat, fraza pe care o auzise noaptea trecută îi reveni în minte: „La început Domnul a creat cerul și pămîntul“. Și numele Domnului pe care părinții și cei bătrîni îl rostiseră în ajun, îi apărîu prin de semnificații și adevăr.

Un tipăt îl făcu să tresară. Erau cei unsprezece bătrîni care scoseră strigătul ca unul singur. Copilul se refugie spre ei. Se ridicase coviltirul ultimei căruțe și în clipa în care sclavii berberi se aplecară pentru a scoate o statuie de argint a Herei, cîntărind mai multe chintale, unul din ei împinse brutal cu piciorul candelabru care-i stătea în drum. Acesta căzu și se rostogoli pe pămînt, în mocrilă, sub picioarele cailor. În urma acestei profanări a sfîntului simbol, pe care-l contempla Moșe, pe care-l binecuvîntase Aron și care împodobise tablele Celui Vecinic în Templul lui Șlomo, ieși urlul de groază din gîtlejul bătrînilor. Sclavii negri ridicară curioși capul. Ei nu înțelegeau de ce acești bătrîni stupizi scoteau țipete atît de pătrunzătoare și de ce se țineau de braț, alcătîind un lanț viu și dureros: nu li se făcuse nici un rău. Dar biciul paznicului șfichiua spațele lor gol și ei afundară din nou minile în patele căruței ca să scoată o coloană strălucitoare de porfir, apoi o enormă statuie al cărei gît și picioare erau cuprinse cu o funie, statuie pe care o aruncară pe bord ca o bucată de carne la măcelărie. Căruța se golia din ce în ce mai repede. Menora cea vecinică zăcea încă la picioarele carului, ascunsă pe jumătate de o roată. Și bătrînii, cari se sprijineau unul pe altii, fremătau sub apăsarea unei nădejdi comune. Poate că nu vor mai vedea Menora! Minunea și eliberarea puteau să se întîmple în ultima clipă! Dar unul din sclavi văzu candelabru, îl apucă și-l puse pe spate. Astfel expus soarelui el scînteia, lumina și părea mai strălucitor: pentru întîia oară

în viață, bătrînii vedeau odorul sfînt, pe care poporul lor îl pierduse.

Dar vai! Era în clipa în care el contemplă simbolul scump care-l părăsea. Negrul proptea pe umerii săi mari candelabru de aur, grăbindu-se către puntea care se clătina: încă doi-trei pași și Menora va dispărea pentru totdeauna. Parcă atrași de o putere ascunsă, bătrînii fugiră pînă la pasarelă, fără a se opri: ochii lor erau înecați în lacrimi și cuvintele neînțelese leșeau din gura lor. Ei înaintau, clătîindu-se pe picioare ca oamenii beți, o privire pierdută, buza lacomă de a depune un sărut pios pe relicvă. Numai rabi Eliezer rămînea senin în mijlocul durerii. Mîna lui strîngea mîna copilului cu atîta putere încît acesta scose un țipăt.

— Privește, privește, îi spuse el, tu vei fi ultimul care ai văzut candelabru! Tu vei da mărturie că ne-a fost luat!

Beniamin nu înțelegea cuvintele pe care le asculta. Dar el resimțea pînă în fundul inimii suferința celorlalți și gîheca că se fătuiesc o nedreptate. O minie copilărească îl cuprinsese. Fără să știe ce făcea se eliberă de strînsoroarea rabinului și porni în urmărirea negrului care tocmai urca puntea, clătîindu-se sub apăsătoarea povară. Nu, nu se clădea cu acest străin la candelabru! Fără să gîndească tabări pe urias pentru a-l smulge pradă.

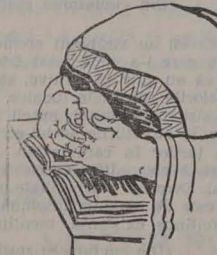
Sub apăsarea greutății sclavului se cutremură la această neașteptată lovitură. Desigur un copil se apropie de el, dar cum se străduia să-și păstreze echilibrul pe puntea îngustă ce se clătina, se clătina și căzu, antrenînd cu el și pe Beniamin. În același timp, candelabru îl scăpă și se prăbuși peste brațul micului agresor, care resimți o durere îngrozitoare: i se părea că oasele și carnea îl fuseseră strivite și scoate țipete sfîșietoare. Dar ele fură acoperite de vacarmul general. Toată lumea uria, evreii, de groază, la vederea acestui nou sacrilegiu: Menora sfîntă tăvălindu-se pe pămînt pentru a doua oară; vandalii de minie, de la înălțimea vasului lor. Paznicul zosi și izgoni pe bătrînii. Furios, negrul izbi cu piciorul copilul care gemea: el săltă iar candelabru pe umeri și-l duse repede pe bord.

Bătrînii nu mai urmăreau pe Beniamin. Nimeni nu văzu că se rostogolea pe jos urînd, căci ei nu priveau jos. N-aveau ochi decît pentru candelabru, care urca în această clipă puntea pe umerii sclavului. Priveau spre cele șapte cure ale sale ca la o jertfă. Ei fremătau văzînd acești străini rînduți cu atîta nepăsare între alte prăzi. Apoi un șuerat ascuțit răsună, lanțul ancorei zăngăni și din fundul nevăzut al corăbiei unde lopătarii erau aliniați pe bănci, se ridicară patruzeci de lopeti, pentru a bate apa cu o mișcare hotărîtoare și regulată. Vasul se mișcă deodată. Un val de spumă albă spălă puntea navei și ea se îndepărtă, alune-cînd pe apă cu un zgomot ușor; lemnul acesta brun urca și cobora pe valuri ca o ființă vie. Galera cu pinzele umflăte de vînt leșea în linie dreaptă din radă spre larg.

Bătrînii priveau vasul dispărînd. Ei se prinseseră iar de mîini și tremurau din nou. Nădăjduiseră, mereu, fără a mărturisii, că o minune mai era posibilă. Dar galera continua să spintecă undele: cu cît se micșora silueta ei în depărtare, cu atît se micșorau nădejțile lor iar inimile se pierdeau în oceanul tristeții. Iată că vasul nu se vedea mai mare decît aripile unui pescăruș. În sfîrșit, lacrimile întunecară vederea lor și nu mai vedeau decît imensitatea albastră. Nici o nădejde! Candelabru pierdut pentru totdeauna, reînțepea călătoriile sale vecinice îndepărtate!

Abia atunci, întorcînd ochii dinspre mare, își amintiră de Beniamin care cu brațul rupt zăcea pe locul unde candelabru îl doborîse și se văita înduioșor. Ridicără pe rînit și-l culcară pe o tară improvizată. Toți se rusinară că acest copil făcuse ceea ce nici unul nu îndrăznise. Abtalion se temea de clipa cînd va reduce pe nepotul schilod soției și fiicei sale. Dar Eliezer cel veșnic senin îi mișcă și spuse: — Nu vă lamentați și nu plîngeți! Amintiți-vă că e scris: Dumnezeu a făcut să moară omul care susținuse chivotul cu minile sale, pentru că el nu vrea ca noi să atingem lucrurile sfînte. Dar el a cruțat acest copil și nu i-a lovit decît mîna. Poate că în această suferință este o binecuvîntare și o predestinație.

Apoi, aplecîndu-se cu dragoste asupra copilului care scîncea îi spuse aceste cuvinte de încurajare: — Nu lupta împotriva suferinței, reține durerea în tine. Ți s-a întimplat ceva ne mai auzi; ai atîns odorul sfînt și dacă trupul tău a fost lovit, viața ți-a fost cruțată. Poate că această suferință a făcut din tine un ales și există un sens ascuns în destinul tău.

...și ce spune

Rași?

O scriere ebraică cu contururi gotice, pe marginea textelor biblice și talmudice: este comentariul indispensabil al eruditului din Champagne, care a luminat sensul ascuns în inima cuvintelor, în culetele frazelor. Invățătorului, eruditului de la Champagne, lui Rași, îi este dedicat un volum de studii și eseuri, operă colectivă a unui grup de specialiști din Franța. Reproducem după revista L'Arche un fragment din eseu lui Manès Sperber, cuprins în amintitul volum.

La vârsta de trei ani, micuții din oraș învățau la heder să identifice literele ebraice spre a putea citi și alte rugăcini decât cele pe care le învățaseră pe de rost și le spuneau seara și dimineața. Un an mai târziu, eram învățați să traducem o parte din pericopa săptăminală a Torei. În sfârșit, la patru ani și jumătate sau puțin mai târziu, am fost considerat demn să descifrez comentariile lui Rași. Mi s-a dat a înțelege că de aici încolo nu voi studia nici un rînd din Pentateuh sau din Profeți fără să caut explicații în Rași.

Troyes: Strada Rași...

cu marele comentator talmudist, cu interpretările și explicațiile sale, cu întrebările ridicate de el, cu exegezele sale adesea surprinzătoare. Și regăsim impresia de covârșitor și straniu provocată de imaginea grafică a acestor linii dense și mărunt, plasate în josul paginilor. Efect durabil: în anul 1949 m-am inspirat din scriitura Rași pentru a sugera desenarea literelor titlului para-biblic al copertei primului meu roman publicat în Franța...

Din secolul al XI-lea, Rași, acest viticultor din Champagne cu spirit enciclopedic, făcea cunoscute vocabule franceze evreilor răspîndind în lume. *Be-laaz* — acest termen semnală un cuvînt neevreiesc, aproape întotdeauna roman și cel mai adesea francez; Rași îl folosea pentru a preciza sensul unei expresii ebraice. Noi recitam aceste vocabule franceze cu aceeași pietate ca și textele sfinte, noi toți, evrei din Europa centrală sau răsăriteană. Aceste cuvinte, departe de a ne explica vre-un lucru ne provocau mai degrabă nedumeriri, nouă, care traduceam fără greutate cuvintele ebraice în idîș sau germană. În cea mai mare parte a cazurilor, era vorba de termeni tehnici folosiți mai ales în Champagne în domeniile cele mai diverse: arhitectură, medicină, agricultură și viticultură. Toate aceste cuvinte *Be-laaz* nu făceau decât să ne agaseze la început, deoarece în loc să ne facă textul mai clar și mai transparent, ni-l făceau de neînțeles. Mai târziu, însă, am descoperit în ele ceea ce ar putea fi astăzi definit ca o poezie absolută. Rași, care știa tot și spunea totul despre toate, îmi apărea ca purtător al unui mesaj poetic plin de semnificații, al unui mesaj de căldă umanitate. Declamînd cu voce tare cuvinte, incorect pronunțate ca: *eschuse, escharpin, menusier, lates, apareillir*, eu le transformam într-o poezie secretă, care îmi apărea cu atît mai seducătoare cu cît cuvintele rămîneau indescifrabile.

Cînd, în pragul adolescenței, am abandonat studiile iudaice, cunoștințele mele nu ajungeau decât pentru a-mi hrăni un scepticism ironic în legătură cu tot ceea ce m-a învățat orașelul, inclusiv în legă-

tură cu Rași și cu exegezele sale pe care atunci eram tentat să le consider jocuri de spirit îndrăznețe dar gratuite. Desigur, imensele sale cunoștințe și prodigioasa sa ingeniozitate mă fermecau ca și în anii copilăriei, dar am încetat să le mai verez și să mai cred în utilitatea sau necesitatea învățăturii sale. De fapt insuficiența culturii mele evreiești mă împiedica în acea perioadă a vieții să mășor incomparabilă însemnătate a operei vaste a rabinului din Troyes, afit pentru evreii din evul mediu cît și pentru cei de astăzi, ca și pentru erudiții nevrei care puteau, grație lui, să învețe arta de a citi Biblia și de a o traduce.

PSIHOLIGIA PROFUNZIMILOR

Ar fi, din rațiuni foarte evidente, o eroare să pretinzi că Rași este pentru învățămintul iudaic ceea ce Platon este pentru filozofia socratică. În schimb, poți lesne dovedi — și acest lucru îl face volumul de studii și eseuri la elaborarea căruia am avut onoare să particip — că Rași a descoperit nenumărate porți secrete pe care le-a deschis cu chei construite de el însuși, chei pe care le-a oferit cu dărnicie tuturor celor care vor să sesizeze, să-și explice tot ce ascunde și implică un cuvînt, o expresie oricît de banală în aparență. Este vorba de căutarea semnificațiilor ascunse în culetele unui cuvînt sau ale unei fraze, ținînd cont de stratificarea lor. Eruditul din Troyes ne demonstrează cu strălucire că nu găsim adevărul decît acolo unde el ne așteaptă — în profunzimii.

Mi se pare evidentă o realitate istorică: Rași, care a educat și instruit nenumărați evrei de-a lungul ultimilor 900 de ani, a format spiritul savanților lor care au fundat această „Jewish science” care este psihologia profunzimilor interpretative din zilele noastre. Psihologia modernă, în tot ce are mai valoros, mai durabil își afit izvorul în acele *testovot* medievale din Renania, unde tînărul Rași și-a găsit învățătorii. Mai tîrziu, geniul său ermeneutic dădea contur acelei opere monumentale care nu conțenește a da răspunsuri la întrebarea „Și ce spune Rași?”. Glasul său continuă a răsună și a ne învăța, scurgerea secolelor n-a putut-o slăbi.

CEEA CE ÎI DATORĂM...

Rabenu Șlomo ben Itzhak, născut în anul 1040, a trăit deteriorarea constantă a condiției evreiești, pretutindeni în țările Europei. Chiar înainte de declanșarea primei cruciade, bande de jefuitori și asasinii se puseseră în mișcare sub pretextul eliberării Ierusalimului de sub musulmani; cea mai mare parte dintre ei nu au ajuns nici o dată la Constantinopol, dar au reușit să distrugă comunitățile evreiești din ținuturile pe unde treceau, printre care și cea din Renania. Contemporan extrem de sensibil al acestei catastrofe, Rași își continua opera și, desăvîrșind-o, îi învăța pe evrei să gîndească și să se afirme în acea credință pentru care ațiași înaintași au murit. El credea, el știa că grație acestei credințe iudaismul a supraviețuit și va supraviețui mileniilor fără a-și pierde identitatea.

Îmi place să mă gîndesc la Rași și o fac mereu fără scepticismul ironic al anilor mei tîneri. În prezent, după ce am trecut prin tragedia holocaustului nazist, știm mai bine ca înainte ce îi datorăm eruditului din Troyes.

Ca și lui Iohanan ben Zakai, îi datorăm lui Rași, *More Morenu*, această victorie

Institutul de iudaistică de la Viena

Institutul de iudaistică de pe lângă Universitatea din Viena și-a sărbătorit recent cea de-a 10-a aniversare.

De fapt, activitatea de studiere a iudaisticii a început la universitatea vieneză cu mult înainte de înființarea institutului specializat. În perioada dintre cele două războaie mondiale, facultățile de litere și filozofie ale prestigioasei universități au inclus în planurile de învățămînt prelegeri asupra unor variate teme de istorie, cultură și gîndire iudaică. ținute de erudiți cu renume din Austria și din mari centre spirituale ale lumii. Această tradiție a fost reluată în primii ani de după cel de-al doilea război mondial.

Studierea sistematică a iudaisticii a început în anul 1949, o dată cu introducerea în cadrul facultății de filozofie a unui curs special, însumînd cinci ore săptămînal. Dat fiind interesul manifestat de studenți, cursurile de iudaistică, desfășurate sub conducerea prof. dr. Kurt Schubert, au ajuns în anul 1958 la un volum de zece ore săptămînal.

În anul universitar 1959—1960, la propunerea facultății de filozofie de pe lângă Ministerul culturii ale Austriei, s-a înființat o catedră specializată de iudaistică în cadrul Institutului de orientalistă al universității vieneze. Cîțiva ani mai tîrziu, în ianuarie 1965, lua ființă Institutul de iudaistică de pe lângă universitatea din Viena, instituție universitară autonomă. Din acel moment, studiarea iudaisticii a fost scoasă de sub tutela Institutului de orientalistă.

În anul 1971, noul Institut s-a mutat într-o clădire proprie din vecinătatea imediată a universității, activitatea sa dezvoltîndu-se și diversificîndu-se. S-a lărgit mult aria tematică a studiilor, programul atîngînd un volum de 39 de ore săptămînal. În anul de învățămînt 1973—1974 a luat ființă un nou cerc de studii avînd ca temă „Evreii din Europa și limba idîș”. Actualmente, programul prevede 52 de ore de predare săptămînal. Printre universitarii care țin cursuri sau cicluri de prelegeri figurează și somități în materie din străinătate, ca profesorii dr. Marie și Ernst Simon de la Universitatea Humboldt din Berlin, profesor dr. Saul Paolo Colibi din Ierusalim, profesor dr. Hanoch Avenary de la Universitatea ebraică, ș.a.

Laburoasa activitate de studiere a iudaisticii în cadrul universității vieneze își vedește rodnicia în solida pregătire ce o asigură absolvenților. Mulți dintre cei care au frecventat cursurile de iudaistică la Viena se afirmă ca cercetători și promotori de valoare în acest domeniu.

Opera de cercetare și studiere a celor mai diferite laturi ale iudaisticii în cadrul Institutului vienez își găsește reflectarea și în faptul că o serie de lucrări și prelegeri elaborate de profesori și studenți au văzut lumina tiparului. Două volume intitulate „Manuscrisele de la Marea Moartă” de dr. Johann Maier, apărute în editura Ernst Reinhard Verlag din München, înmănușiază dizertațiile autorului, ținute în cadrul seminarilor universitare. În anul 1972, o editură vieneză a tipărit dizertațiile dr. Hellwig, sub titlul „Antisemitismul confesional în Austria secolului al XIX-lea”. Editura Otto Müller din Salzburg a publicat la rîndul ei multe dintre prelegerile ținute de titularii catedrelor Institutului.

În cadrul asociației culturale „Muzeul iudaic austriac”, înființată din inițiativa Institutului de iudaistică, au loc anual, începînd din anul 1970, sesiuni de studii în cadrul cărora se prezintă expuneri și se dezbate probleme de iudaistică. Dintre temele cărora le-au fost consacrate aceste reuniuni științifice amintim: „Istoria iudaismului”, „Existența iudaică în diaspora”, „Cultura și arta iudaică”, „Iudaismul la finele antichității și arta pre-cres-tină”.

RECITAL DE POEZIE IDIȘ

Un grup de actori ai ansamblurilor evreiești din New York au prezentat un recital de poezie idîș în mai multe țări din America latină. Turneul a cuprins următoarele state: Mexic, Columbia, Guatemala, Jamaica, Ecuador, Peru, Brazilia și Chile. Și cu acest prilej s-a vădit faptul că populația evreiască arată interes pentru arta și cuvîntul în limba idîș.

Noblețe și tragism

Periodicul britanic *The Religious Experience of Mankind* (Experiența religioasă a omenirii) publică un studiu intitulat „Experiența religioasă evreiască”. În acest studiu, elaborat în cadrul departamentului de studii religioase al Universității Lancaster, se spune printre altele:

„Experiența religioasă evreiască a fost caracterizată de-a lungul istoriei de noblețe și tragism. De la căderea Ierusalimului, în 586 î.e.n., evreii au avut de suferit în diferitele țări în care s-au aflat persecuții teribile ce au culminat cu genocidul făptuit de nazisti. Este remarcabil că au supraviețuit, dar și mai remarcabil este faptul că religia lor a continuat să fie nutrită de monoteismul de înaltă etică al profeților. Ei și-au menținut speranța într-o evoluție a evenimentelor spre un viitor fericit al întregii omeniri. Pentru menținerea comunității, mesianismul a fost indispensabil.

Ritualul religiei mozaice, stabilit cu rigoare și complexitate în perioada imediat următoare exilului, a fost o sursă puternică de coeziune și supraviețuire prin cele mai mari vicisitudini pe care le-a avut de înfruntat un popor. Fiind integrat în instituțiile sociale ale comunității, acest ritual i-a dat posibilitate și forța necesară să se opună influențelor

violente din afară. El le-a asigurat evreilor idealul unei vieți sfînte, dar nicicum ascetic. Dacă adesea evreii au fost constrînși să trăiască izolați de lume, închiși în ghetouri, crezul lor nu a fost nicidînd acela al izolării de restul lumii. Eesenii, care au încercat această soluție, au pierit de mult și nu au lăsat nici o urmă remarcabilă în tradiția evreiască. Chiar misticii evrei, care au pus accentul pe ascetism și negarea laturii trușesti a omului, nu au fost niciodată înclinăți spre idealul monahal.

În aceasta se poate vedea influența activă a lui Moise și a profeților. Venerația față de Dumnezeu nu implică fuga de lume. Și aceasta din două motive. Primul: Dumnezeu e bun și la fel crează sa; un creator omnipotent nu ar fi creat o lume coruptă, chiar dacă ici-colo frumusețea acestei lumi este umbră de fapte rele ale unora dintre oameni. Al doilea motiv: Dumnezeu lui Moise și al profeților este un Dumnezeu al bunătății și al dreptății sociale; religia lui îi îndeamnă pe oameni să acționeze împotriva vicisitudinilor și pentru corectarea a ceea ce este imperfect și nedrept. Acest precept constituie partea cea mai profundă a credinței care a dat lumii un monoteism luminat”.

UN VITICULTOR DIN CHAMPAGNE

În prezent, la șase decenii de la această experiență de viață, pot retrăi cu ușurință primele mele înțînări, de mic elev,

CULEGERE

Rabinul Robert Gordis din Statele Unite a pregătit pentru tipar o culegere de studii asupra profesilor și erudiților evrei, studii apărute în ultimele decenii în diferite țări ale lumii. În prima parte a culegerii sînt reunite studii și eseuri care examinează Biblia în lumina cercetărilor contemporane și a unor recente descoperiri arheologice. În cea de-a

naziste, Lutz a contribuit la salvarea a mii de evrei din Ungaria, procurîndu-le acte și ascunzătorii sigure.

INAUGURARE

O festivitate a marcat inaugurarea noilor săli ale Muzeului istoric iudaic din Amsterdam. Panglica inaugurală a fost tăiată de primarul marelui oraș olandez, care a ținut să releve în alocuțiunea sa că muzeul se înscrie „printre cele mai prestigioase instituții de acest gen din Olanda”.

Inițiat în anul 1935 de personalități ale obștei evreiești a orașului, muzeul, care ocupă o clădire cu trei etaje, deține un mare număr de exponate oglindind viața comunității din Amsterdam și din țară, de-a lungul timpurilor. În timpul celui de-al doilea război mondial, nașiții au jefuit multe din colecțiile aflate aici. După eliberare, parte din exponatele sustrate au fost recuperate. Vechilor colecții li s-au adăugat în ultimii ani noi exponate, astfel încît a fost necesară amenajarea unor noi săli.

HAGADA

Într-o colecție particulară din orașul turcesc Izmir a fost descoperită o Hagada originală, din secolul al VIII-lea. Manuscrisul conține ca anexă recomandări privind desfășurarea Sederului, redactate în limba ebraică.

IN MEMORIAM

S-a stins din viață epigrafistul și orientalistul de renume mondial David Dringer. Născut într-o familie sefaradă din Italia, profesorul Dringer s-a ilustrat ca una din cele mai înalte autorități

stiri

doua parte, sînt înmănușiate studii care relevă modul în care marii gânditori ai antichității iudaice au dezbătut probleme ce se vădesc acum de mare actualitate. Culegerea conține studii aprofundate asupra profesilor Amos, Hosea, Ieșaiahu și Miha.

OMAGIU

În cadrul manifestărilor prilejuite de aniversarea a 30 de ani de la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, în arondismentul parizian Trappes a fost inaugurată o nouă școală care a primit numele Annei Frank. La festivitatea inaugurării, primarul arondismentului dl. Bernard Hugo a relevat că această inițiativă a municipalității constituie un omagiu adus memoriei martirilor holocaustului nazist.

Amintirea tinerei din Amsterdam asasinată de naziști a fost omagiată și perpetuată și în alt colț al Europei, în Suedia. În cadrul unei ceremonii care s-a desfășurat recent la Stockholm, municipalitatea arondismentului Walden a dat unei străzi numele Annei Frank.

VOLUM

Cunoscutul arheolog, prof. dr. Harry Frank, a publicat în editura Harper and Row din New York volumul „Descoperirea lumii biblice”. Autorul „repovestește” Biblia în lumina celor mai recente descoperiri arheologice și ale cercetării istorice. Textului bogat (volumul totalizează peste 600 de pagini) i se adaugă numeroase fotografii color și alb-negru, hărți, planuri ale orașelor străvechi din Țara sfîntă, diagrame explicative. Lucrarea profesorului Frank reprezintă un util auxiliar pentru cei ce se ocupă cu studiul Bibliei.

CEREMONIE

Cu prilejul împlinirii a trei decenii de la terminarea celui de-al doilea război mondial, obștea evreiască din Budapesta a omagiat, în cadrul unei ceremonii comemorative, memoria fostului consul general al Elveției în capitala ungară, Charles Lutz. În timpul ocupației

REPRODUCERE

Un șlefuitor de diamante din Israel, Moșe Levin, a hotărît într-o zi să renunțe la exercitarea profesiei sale și să se dedice unei preocupări inedite: el și-a propus să realizeze o reproducere perfectă a Sfintei Sfințelor, așa cum este descrisă în versetele din Exodul. Levin nu s-a mărginit să respecte cu strictețe proporțiile sanctuarului biblic ci a folosit cu cea mai mare scrupulozitate toate materialele prescrise în Biblie pentru construirea acestui sanctuar. După o muncă de mare mîlgă de cîțiva ani, a reușit să finizeze reproducerea Sfintei

Sfintelor, reproducere pe care specialiștii o consideră perfectă.

Un album intitulat „Mlekhet Hamishkan” prezintă fotografii color ale reproducerii realizate de Moșe Levin, însoțite de textele biblice care descriu în detaliu toate particularitățile Sfintei Sfințelor.

CANTOR

Cunoscutul cantor Nahum Malik din Anvers (Belgia) a întreprins recent un turneu în Statele Unite ale Americii, unde a oficiat în mai multe sinagogi, emoționînd enoriașii prin înaltele calități de tenor ale vocii sale și prin măiestrie.

Cantorul Malik s-a născut la Botoșani ca fiu al rabinului Haim Malik, a locuit la Vișeu (Maramureș), a studiat la Sighet. În ultimul deceniu, funcționează ca prim cantor al Congregației Mahzikei Hadat din Anvers.

BIBLIOTECA

În capitala Republicii Democrate Germane, Berlin, a luat recent ființă o bibliotecă iudaică. Biblioteca posedă valoroase opere pe teme privind istoria literaturii evreiești, filozofia veche și modernă iudaică, istoria comunităților evreiești. Beletristica evreiască este și ea bogat reprezentată.

COMITET

La New York a luat ființă un „Comitet evreiesc împotriva foametei în lume”. Activitatea sa se bazează pe tradițiile iudaice de ajutorare a aproapelui în suferință. Comitetul va colecta bani și alimente spre a fi expediate în acele regiuni ale lumii unde bintuie flagelul foametei.

REEDITARE

La München (Republica Federală Germania) se află în curs de tipărire o ediție-facsimil a Talmudului babilonian. Imprimarea se face după unicul manuscris original care s-a păstrat.

MANUSCRISE

Rabinul Șlomo David Sason din Anglia deține una din cele mai mari colecții particulare de manuscrise ebraice. Ea cuprinde o perioadă de o mie de ani, multe din aceste manuscrise nefiind pînă în prezent tipărite. Printre alte piese rare, în această colecție se află: Biblia cu 359 de ilustrații a desenatorului Elișa ben Avram Benevista (1325), biblia Șem Tov din secolul al XIV-lea, manuscrise ale unor cărți de rugăciuni etc.

IMPRIMARE

Continuă imprimarea Talmudului în limba spaniolă. Pînă acum au apărut 8 volume, urmînd să apară treptat și celelalte 20 de volume. Inițiativa aceasta urmărește punerea la îndemîna cunoscătorilor limbii spaniole din Europa și America Latină a acestei opere capitale a iudaismului.

SEMINAR

La Londra a avut loc un seminar consacrat traducerilor în idiș a cârților de rugăciuni (Sidurim). Asemenea traduceri au început să fie efectuate încă din secolul al XVII-lea, pentru a permite credincioșilor care nu cunoșteau decît idișul să înțeleagă rugăciunile pe care le rosteau în ebraică.

Participanții la seminar au dezbătut modalitățile de îmbunătățire a traducerilor Dr. Bernard Homa, istoric al instituțiilor religioase ale evreilor din Anglia, a prezentat o comparație a mai multor texte traduse din Sidur, subliniind diferențele de interpretare, mulți dintre traducători avînd obiceiul să introducă propriile explicații și interpretări în traducerea textului original.

MONEDA

Într-o colecție particulară din Washington a fost găsită o monedă de un sfert de șekel, emisă în timpul războiului iudeilor din anii 60-70. Această monedă este

singura care s-a păstrat pînă azi din toată emisiunea.

MANIFESTARE

Comunitatea evreiască din Berlinul occidental a dedicat o seară culturală poetului și compozitorului Mordehai Gebirtig. Acesta s-a ocupat la început cu cercetarea muzicii populare evreiești, pentru ca mai tîrziu să devină compozitor, creînd atît muzică cît și textul cîntecelor sale. Compozițiile lui Gebirtig au fost publicate prima oară în 1936 și apoi reeditate în 1942, 1948 și 1970. Cel mai cunoscut dintre cîntecele sale este „Unser steitl brent” (Arde tîrgușorul nostru), scris în anii prigoanei naziste. Acest cîntec a devenit un adevărat imn al victimelor din lagăre și ghetouri.

Compozitorul a fost ucis de naziști în anul 1942, în ghetoul din Cracovia. Ultimele sale cîntece, compuse acolo, au putut fi salvate. Ele au apărut în 1967 într-un volum special cu textele în idiș și ebraică.

CARTE

„Alimentația rituală evreiască” este titlul unei lucrări în două volume, scrisă de dr. I. Grünfeld și apărută în editura Sconcin Press. Autorul arată că respectarea alimentației rituale este inclusă în categoria prescripțiilor de natură divină, obligatorii. El scoate în evidență rolul important pe care l-a avut respectarea acestor prescripții în păstrarea comunităților evreiești.

MIDRAȘ

Iehuda Goldin a publicat o traducere în engleză a cărții Shirta, cea de-a treia parte din Mechilta. Este un midraș despre cîntarea lui Moșe, așa cum e relatată în capitulul XV din Exodul.

În prefață, Goldin vorbește despre originea poemului biblic și despre traducerea existentă pînă acum. Volumul, avînd subtitlul „Comentariul unui comentariu” a apărut în editura Yale University Press.

DONAȚIE

D-na Miriam Fraenkel, fiica cunoscutului poet și eseist B. J. Bialostotski, a donat bibliotecii Institutului de studii evreiești YWO o colecție de cărți care aparținînd în trecut tatălui său și care cuprinde cărțile de beletristică apărute în limba idiș în Statele Unite în primele cinci decenii ale secolului nostru.

איין דער יידישער וועלט

ר"ר נחום גאלדמאן לגבורות

(סוף פון זייט 10)

די געשיכטע פון רש"ס שטאָט

אין דער פּעדערלער רעפּובליק דייטש-לאנד איז דערשינען "די געשיכטע פון דער קהילה אין וואָרשע", א באנד דאָקומענטן און פּאַרשונגען בונגע איינער פון די עלטסטע קהילות אין יענער געגנט. די נרשטע שיל פון אַס דער שטאָט איז געבויט געוואָרן אין יאָר 1207. און וואָרשע האָט געלעבט און געשריבן זיינע חבורים דער גרויסער קאַמעסאַטאָר פון תנן און תלמוד, רבי שלמה בן יצחקי, רש"י. אונטער דעם נאָמען רעזשים האָט די דאָזיקע קהילה געהאַט דעם זעלביקן טראַגיקן גורל פון אלע יידישע קהילות. איצט לעבן אין וואָרשע עטלעכע יידישע משפּחות און סע פּונקצאָירס א יידישע שיל.

א דיפּלאָם־אַרבעט וועגן מדינת ישראל אין דעם בוקאַרעשטער אַניווערסיטעט

צווישן די דיפּלאָם־אַרבעטן וואָס זענען פּאַרעשטעלט געוואָרן אין דער איצטיקער טעטיג און יורדישן פּאַקולטעט פון דעם בוקאַרעשטער אַניווערסיטעט, ציילט זיך די שטודיע פונעם סטודענט אפלאַר"י. ס. דאָר און דער טעמע "ישראל — די מלוכהשע אונגאַרנאַציע און די פּאַליטישע פּאַרטייען" די אַרבעט נעמט ארום 160 זייטן און איז באַזירט אויף א רייכער ביבליאָגראַפיע בונג דער טעמאַטיק.

אַן אויסשטעלונג וועגן דער יידישער גראַמאַטיק

דער ווייץ — יידישוויסנשאַפּטלעכער אינר־סטיטוט פון ניו־יאָרק — האָט אָרגאַניזירט אן אויסשטעלונג אויסשטעלונג געווינדעט דער געשיכטע פון דער יידישער שפּראַך. פון די אויסגעשטעלטע מאַטעריאַלן איז צוען אַז די ערשטע אָרעאָגראַפיע רעגלט פון דער יידישער שפּראַך זענען איינגעשטעלט געוואָרן אין יאָר 1514, פון ווען עס איז אָפּגעהיט געוואָרן א געדרוקטע אַרבעט אויף דער פעמע. ס'זענען אויך אויסגעשטעלט געוואָרן ביכער פון זעכצנטן און אכצנטן יאָרהונדערט, א יידיש־טישע גראַמאַטיק וואָס איז געדרוקט געוואָרן אין יאָר 1730 א.א.

א ביכער־אויסשטעלונג אין ירושלים

די אינטערנאַציאָנאַלע ביכער־אויסשטעלונג פון היי־יאָר אין ירושלים איז פּאַראַנץ קומען אונטערן צייכן פונעם ווערן 500 יאָר זינט דערשיינען פונעם ערשטן געדרוקטן העברעאישן טפ. סע רעדט זיך וועגן דערשיינען ווען דעם 7טן פעברואַר 1745, אין דער דזשי"ד דעל קאַלאַבריא, א פירוש רש"י אויף תנ"ך.

אויף דער היי־עריקער אויסשטעלונג זענען אויסגעשטעלט געוואָרן די געלונגענסטע ביכער וואָס זענען געדרוקט געוואָרן אין מערערע לענדער אין די יאָרן 1973-1974.

אַן אויסשטעלונג פון יידישע צייטונגען

אין בוענאָס אירעס איז אָרגאַניזירט געוואָרן אן אויסשטעלונג פון דער יידישער פרעסע אין נייצוּסן יאָרהונדערט. סע זענען אויסגעשטעלט געוואָרן 130 צייטונגען — שור-נאלן, וואָס זענען דערשינען אין פאַרשידענע לענדער און אין פאַרשידענע שפּראַכן (ייִדיש, העברעאיש, דייטש, ענגליש, רוסיש א.א.). די אויסשטעלונג באַזירט א רייך בילד פונעם יידישן גייסטיקן לעבן פונעם פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט.

אויסגעראַבן אן אלטן טעמפל

שפורן און א טעמפל פון דער העלעניסטישער תקופה איז אנטפלעקט געוואָרן בעת די אַרעאָלאָגישע אויסגראַבונגען נעבן באַר־שבע. ווערן אויסגעפּאַרשט די סייגן וועט און פונעם פונדאמענט, וואָס זייגן עדות וועלן א טעמפל פונעם פיפטן יאָרהונדערט פאר אונזער צייטרעכענונג. אויף א בערגל איז אנטפלעקט געוואָרן א מזבח וואָס האָט געדינט פאר ברענגען קרבנות.

גרעניצט זיך וישט בלויז צו די ספעציפישע יידישע פּאַרעלעלע, נאָר נעמט ארום, אויך ווי ס'איז די יידישע טראַדיציע, דעם גורל פון דער גאַנצער מענטשהייט. מיט א גרויסן כוח אריינצודרינגען אין די רעאליטעט פון דער היינטיקער וועלט, האָט זיך גאַלדמאַן אונטערגעגעבן אין איינער פון זיינע געלונגענע רעדעס געהאלטן. בעת זיך באַזוך אין יאָר 1967: „מיר לעבן און גרויסן יאָרהונדערט, איד וואָלט געזאָגט אין א גראַדעווען יאָרהונדערט. ס'איז א יאָרהונדערט אין וועלכן זי האַנצע מענטש־הייט געפירט זיך און. מ'ארט. מ'ליאַנען מענטשן האָבן זיך דערוואַכט צו א באַוואַסט־זינער עקזיסטענץ און ווילן מער נישט לעבן אין די בידינגען און אין אן אַר־דענונג וואָס איז געווען צוגעפאַסט צום נייצוּסן יאָרהונדערט... אויב די פּאַרעלעלע וועלן וואָס באַשעפטיקן היינט די מענטשהייט וועלן נישט געלייזט ווערן אויף א פּרידליכן אופן דאן קען עס דערגיין צו א וועלט קאסאַ־סטרעפּס, מיר, יידן זענען זייער אינטערעסירט אז אַס די פּאַרעלעלע זאָלן געלייזט ווערן אויף א פּרידליכע אופן און אין דעם זיך האָבן מיר געמיינזאַמע אינטערעסן מיט די סאָציאַליסטישע לענדער.“

זיך נחום גאלדמאן איז א פריינד פון רומעניע. אין די קאָנפערענצן פון יידישן וועלט־קאָנגרעס — אין וועלכן ס'איז פאַר־סרן אן אויך אונזער קיבוץ — און אין אונטערט אינטערנאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציעס, ווייזט ער ארויס טיפע שיינע און באַוואַנט־דענונג פאַר די דעאלידאָרונגען פון רומעניע, פאַר איר דינאַמישער אויסערנאַפליטיק, וואָס איז דורכדרינגען מיט קלאַרע עווענדיזשי, מיט אַחזריות פאַרן גורל פון דער מענטשהייט. רומעניע — האָט ער געזאָגט — איז אן אַר־דער לעצטער צייט באַטראַכט פאַר א באַנ־ברעכער. דער פרעסטיזש פון רומעניע איז דער וועלט איז פיל געוואַקסן צוליב זיין אומפּאַרעגניקער פּאַליטיק, איד וואָלט געזאָגט די העם גוטע זאַכן נויטיקן זיך נישט אין קיין קאָמפּלימענטן — אדאנק זיין פּאַליטיק פון אויטאָריטעטן זיינע קאָנסאַקסן מיט דער גאַנצער וועלט.“

מיט דער געלעגנהייט וואָס ער ווערט 80 יאָר, ווינטשט אונזער קהילה פאַר דיר נחום גאלדמאן די טראַדיציאָנעלע יידישע ברכה: עד מאה ושנים! מיר דרוקן אויס נאָך איין מאָל אונזערע טיפע געפילן פון שיעורן און סאָנונג און ווינטשן דעם פּרע־זידעטן פון יידישן וועלט־קאָנגרעס געוונט אדעם אַרבעטס־כח צו זיין געגענטשטער טעטיקייט וואָס ער אנטוויקלט.

ווי מיר האָבן שוין מודיע געווען אין פּאַריסן נומער פון אונזער „צייטשריפט“ האָט דער פרעזידענט פון יידישן וועלט־קאָנגרעס, נחום גאלדמאן באַקומען באַגרייטונגען צו זיין ווערן 80 יאָר, פון אייניקע מלוכה־הויפּטן און פּאַרטיקולערע פּערזענלעכ־קייטן פון אינטערנאַציאָנאַל לעבן. אין ניי באַגרייטונגען טעלעגראַם צום בעלי־הובל האָט דער פרעזידענט פון דער טאָ־ציאליסטישער רעפּובליק רומעניע. ה' ניקאליי טשאַושעסקו, געזאָגט פּאַלנדיקעס:

צו אנטוויקלען די וועלט פון יהדות. ער האָט ארויסגעזויגט איבער די קאָנסערוועטן אָן אָפּרן, תמיך צווישן אונזערע קהילות, כדי זיך צו באַקענען מיט זייערע פּאַרעלעלע־ען. זיך דעם זיך אין כדאי אונטערצושטיצן און ס'איז נישט צום ערשטן מאָל ווען אַס דער אָנגעזענער יידישער מהגראַבאָכט אונזער קיבוץ. די ערשטע פּאַרעלעלע מיט די יידישן פון רומעניע איז פּאַרעלעלע גאָס אין יאָר 1934 ווען אויפן האָרזיאָנט האָט זיך פּאַר־פּילירט די היסטערישע בעסטע. ס'איז כדאי צו דערמאָנען דעם באַזוך פון פּרילינג 1967, אויף דער איילאָדונג פון רב הכולל זיך דוד משה רוזן שליט"א, א באַזוך וואָס האָט דערמאָנעלט דעם חשובן גאָס זיך צו באַקענען מיטן ווירדיקן לעבן פונעם יידישן קיבוץ אין דער סאָציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע.

דער קורצער באַזוך פון סעפטעמבער 1974 איז געווען א געלעגנהייט פאַר א נייעם קאָנ־טאַקט פון דיר נחום גאלדמאן מיט אונזער קהילה.

אַס די ברוינדיקע אָנוועזנהייט פונעם און טעטיקן מענטש, אַרפּלעכט זיך מיט א גרויסער פּאַרטיקייט אריינצודרינגען אין א ספּיריטן בליק אין די דעשיינונגען פון יידישן לעבן און פון דער היינטיקער וועלט בכלל, אין די גרויסע פּאַרעלעלע זענען היינטיקן יידישן, מיט וועלכע זי זענען געשטעלט פנים אל פנים אין דער היינטיקער עפּאָכע, וואָס איז דינאַמיש און רייך און ענדערונגען.

וואַרפּנדיק און בליק אין דער פּרעסעקאָמיני וועלן די פּיליטישע מעכעניקען פונעם פּרע־זידענט פון יידישן וועלט־קאָנגרעס — האָט געזאָגט אין א אינפּיריטער און טונגעטי־ווער באַטערקונג דער רב הכולל דיר דוד משה רוזן שליט"א, אין א רעדע געהאלטן בעתן באַזוך פון חשובן גאָס אין 1967 — קענען מיר זיך אָפּגעבן חשבון און זי זענען תמיד געווען געווינדעט דעם דריי־פאַכיקן ציל: דאָס עמאַנציפּירן די יידן פון אונטערן יאָר פון דיסקרימינאַציע, פּאַרמאַ־ווירן די פּאַרעלעלע שטערמונגען אין יידישן לעבן, וואָס קעמפּט פאַר גערעכט־קייט, און, צום סוף, איינרייען זיך נעבן די באַגרייטערע פּאַרעלעלע כוחות פון דער מענטשהייט.“

אַלס וואַלענטער פּאַרטיקער פון די יידישע רעכטן, האָט זיך גאַלדמאַן תמיד געפרעדיקט דעם חוב פון רי יידישע קהילות צו בלייבן געטריי צו די גרויסע אידעאלן פונעם יהדות, צו באַקענען זיך וועלכע טען דענץ פון אונטערבלייבן, צו פּאַרמאַווירן און אידעטן פון סאָציאַלן ישר און פּאַר־שרים אין יידישן לעבן. דער האָט זיך נישט באַגרייט נאָך צו באַקענען דעם אַנטיסעמי־טיש און צו פּאַרמאַווירן די אידעטן פון פּאַרעלעלע צווישן די יידן, נאָך ער איז אויך געווען אָנוועזנדיק איבערעל וואו ס'איז גע־ווען די ריי וועלן אַקענטוערעל די פּאַר־רעסיווע כוחות. קעגן דער רעאַקציע. די רעזולוציעס פון יידישן וועלט־קאָנגרעס וועלן שלום און קאָקעניסעט צווישן מדינות מיט פּאַרשידענע סאָציאַלע רעזשימען, פאַר אלע־מיינע און געזעלעכער אַנטוואַפּונג, אַקענט נעפּאַשיזם, קאָלאָניאַליזם און ראַסיזם, זאָגן עדות אז די דאָזיקע אָרגאַניזאַציע, אונטער דער אָנפירונג פון זיך נחום גאלדמאן בא־

ביכער אויף יידישער טעמאַטיק אין פּראַנצויזיש

אין פאַריזער פאַרלאַג אדריען־מעזאַנעוו איז דערשינען א תנכישע יידישע געשיכטע פון אַנדער און רענש געהער. דאָס ווערק שטעלט פאַר א ברייט בילד — אין זיינע 6000 זייטן — פונעם יידישן לעבן במשך דער צייט פון אברהם אבינו ביז צום בית שני, אן ערך פון 1500 יאָר.

אן אנדערער פאַריזער פאַרלאַג, גראַסיין, האָט ארויסגעגעבן „א ביבלישע טרילאָגיע איבער די דראַמעס פונעם לעבן“ פון א קאַמי. דאָס בוך איז א קאַמענטאַר אין עסייאַישער פּאַרעלעלע פון דריי ספרים פון תנך (איוב, קהלת און ישעייהו). דער מחבר שטרייכט אונטער די טיפּיקייט מיט וועלכע סע ווערן באַהאַנדלט די פּאַרעלעלע פון דער מענטשלעך עקזיסטענץ אין די ספרים פון תנך.

דער פאַרלאַג ראַבערט לאַפּאַנס האָט פאַרעפּנ־טלעכט אן אנדער ווערק אויף א יודאישער טעמע. א.ד. גראַד האָט געמאַכט קאַמענטאַרן צו אייניקע געדאַנקען פונעם זוהר. דאָס בוך האָט דעם טיטל „שליסל פונעם געדאַנק“.

א נייע צייטשריפט „מגורה“

אין וואַרשע האָט אָנגעהויבן דערשיינען א חודש־שריפט פון דער יידישער קהילה פון אירלאַנד. די צייטשריפט טראַגט דעם נאָמען „מגורה“ און גיט זיך אַפּ מיט רעלי־גיעווע און יידישע קולטור־פּאַרעלעלען.

דער יידישער קיבוץ פון דער אירלאַנדישער רעפּובליק ציילט בערך 3000 נפשות. אין דער הויפּטשטאָט, וואַלין, פּונקצאָירן זעקס שילן. פאַרשידענע רעליגיעזע אָרגאַניזאַציעס, פאַר קולטור און סאָציאַלער הילף, זענען פאַראַייניקט אין א רעפּרעזענטאַט־ווער אָרגאַניזאַציע. דזשואַיש רעפּרעזענטאַט־טיוו קונטיל אָר אירלאַנד.“

א לעקציע וועגן יהדות אין שפּאַניע

אין דער שפּאַנישער שטאָט אוילאַ, וואו עס איז געבוירן געוואָרן דער גרויסער אינ־קוויזיטער סאָראַקוועמאַדא, יחז שמו, איז נישט לאנג פּאַרענקומען א קאָנפערענץ וועגן יהדות. זי איז אָרגאַניזירט געוואָרן פון דעם עקומע־נישו פאַראיין פאַר יידיש־קריסטלעכער פון ניידשאַפּט. דער פּאַרטראַג, געהאלטן פון מאַקס מאַזין, רעדט פונעם יידישער קהילה פון מאַריי, האָבן אויסגעהערט 300 סעמינאַריסטן, קומענדיקע רוימיש־קאַטאָלישע גלחים. עס איז פּאַרענקען אד אַזעלכע פּאַר־לעוונגען זאָלן נאָך אָפּגעהאַלטן ווערן ביז סוף פון דאָזיקן יאָר.

דערווייטנדיק זיך אז דעם 10טן יולי ד"ר פייערט איר אייער 80טן געבוירן־טאָג, וויל איר אויסדרוקן, סיי אין נאָמען פונעם רומענישן פּאַלק, ניי אין מיין אייגענעם נאָמען, די וואַרעמטע באַגרייטונגען צו אַס דעם גרויסן געזעלעכטיקע ווינטשן פון גליק און פיל יאָר מיט פּרוכפּערדיקער טעטיקייט.

מיר שאַנען אַפּ אייער פּערזענלעכן בייטראַג צו איר פון דער אָרגאַניזאַציע מיט וועלכער איר פּיט אַז, פאַר דער געברעכער זאך פון שלום צווישן די פעלקער, א בייטראַג וואָס האָט אייך געמאַכט פאַר איינעם פון די פּראַמיטענסטע פּערזענלעכטיקע פון אונזער צייט.

צוואַמען מיט אונזערע ווינטשן ש'קן מיר אייך אויך די בכעסע גרויסן.

געווערליכע־קערטאַר פון יידישן וועלט־קאָנ־גרעס, מודיע געווען דעם באַשלוס פון י.ו.ו.ק. צו גרינדן א טעמאַליע „נחום גאלדמאן“, וואָס וועט צוגעטיילט ווערן פאַר פּאַרמאַווירטע פּערזענלעכטיקייטן — יידישע ווי נישט־יידישע, וועלכע האָבן בייגעטראָגן צום באַקענען דעם ראַסיזם און אַנטיסעמיטיזם, צו פּאַר־מאַווירן די איינלע אידעטן פון פאַרשטענ־דיקונג צווישן די פעלקער. די ערשטע מע־דאַל אין צוגעטיילט געוואָרן פאַר דיר נחום גאלדמאן.

דער קומענדיקער נומער פון אונזער „צייטשריפט“ וועט דערשיינען דעם 1טן סעפטעמבער

ברויט

דאס איז געווען איינע פון די היכטיקסטע און ערנסטע זאכן פונעם שטעטלעכן לעבן. מיטן ברויט שפאסט מען נישט — אט דער עלטענערמאסטער אמת איז געווארן איינגעזעהן אין קינדישן מוה פון דער פריסטער יוגנט. צו די צוויי-דריי יאר, האט מען שוין געוואוסט אז ברויט איז הייליק, אז מע דארף ראוי זיין צו דעם, אויב עס איז חלילה אראפגעפאלן, דארפסטו טו, יינגלעך, אזוי איינבייגן און עס אויסהייבן, און קוש טוה, גלייך ווי א הייליק ספר, אויך די ברעקלעך דארף מען צונויפקלויבן זארגפאלטיק פונעם לעבן, אז מע זאל אויף זיי חלילה נישט טרעטן מיט די פיס! כדי זיי זאלן נישט פארש-וועטן ווערן, איז בעסער אז מע זאל זיי פאר-ברענגען און פיינע ווי א קרבן אדער, ווינטער בפרט, זאלן מען זיי ארויסשטעלן אויס אונטער פענצטער; זאלן זיך מיט זיי שפייזן די פייגע-לעך...

פאר יעדן זאך ברויט געווען דער הויפט-מאכל, דער פרינציפ גופא פונעם לעבן, אדער פאר פיל — בפרט פאר די ארעמעלייט — אין עס געווען נאך מער: א לאקעסעקע. עס איז געווען צייטונג זאלט דורך צוקוקן ווי אזוי די קינדער פון די הינטערשטעלעך קומען אין שול אריין. די קינדער פון די קבצנים וואס האבן געלעבט אין די שמאלע בלאטיקע, געטלעך פריילינג און האכט, פארנוקענע אין שנייען היכער די טעכער, ווינטער, אין דעם ארעמעם שול-ארבעטלע, געבן די שול-ביכלעך און העם-טן — וואס מע האט געוויינטלעך באקומען אומויסט דורכן חסד פונעם שול-קאמיטעט — איז געווען א שטיקל ברויט, איינגעוויקלט אין א צייטונג-פאפיר, ווען ס'האט געקלונגען דאס לעקלע, פלעגן די קינדער ארויסלויפן אין הויף און יעדער איינער פון די קינדער האט געלעבט מיט אפעטט פונעם פעקעלע וואס ער האט זיך מיטגעברענגט פון דער היים, דעמאלט האבן אויך ס'געגעסן זייער שטיקל ברויט — אומ-געאילט, פאמעלנדיק, געקייט מיושבדיק, הנאה האבנדיק פון יעדן ביסן ווי פון א לאקעסעקע. גלייך ס'האט געהאט א באוונדערן טיטל, בעסער ווי דאס בעסטע געבעקס. זיי האבן גע-געסן ברויט און געווען גלייך גליקלעך, הייל ווער עס האט א שטיקל ברויט, דער דארף שוין מער גארנישט. שוין אזוי פיל מאל ווי זיי האבן געהערט אס דעם עלטענערמאסטער אמת פון זייערע מוטערס, אז זיי האבן זיך אפילו נישט געקענט פארשטעלן אז ס'ע זענען פאראן אויף דער וועלט מענטשן וואס זיי נויטיקן זיך אויך אין עפעס אנדערש...

דאס איז געווען א רעספעקט. כמעט פארגע-טערונג לגבי דעם ברויט, דער רעפאלעקט פון דער באקאנטער לערע, אבער אויך דער אפלאנג אין דער צייט פון דער געליטענער נויט, עס איז געווען גלייך א לאנגע ריי דורות, פון וועלכע נישט ווייניק האבן געליטן גלות, היידן, הונגע, האבן איבערגעגעבן פאר די שטעטלידיקע זיין אט דעם פרומעם געפיל צו שעצן דאס ברויט, הייל בלויז דער וואס האט א לאנגע צייט געוהן-

ברויט, ווארעמט, שוואמיקס און שמעקנדיק. פאר זיי אלע, איז די ארבעט נישט געווען בלויז א צייט אין א טאג צו אין א יאר, נאר דער טאג גופא, דאס יאר. זיי זענען אויפגעשטאנען באגינען צו דער ארבעט און האבן געארבעט ביז שפעט נאך זון זעצן. אין יענע צייטן, ווער האט אין שטעטל געהערט אפילו וועגן וואקאנצן, פון אן 8 שעהדיק ארבעטס-טאג און דאס גלייכן? דאס איינציקע איבעררייסן די ארבעט איז געווען יום-טוב צייט, דערנאך האט דער ציקל פון דער ארבעט זיך אנגעהויבן פון דאס גיי. פון גאנץ פרי ביז שפעט נאך זון פארגיין. אזוי איז געווען דאס לעבן אין שטעטל. די מענטשן האבן זיך אונטערשייד דורך זייער עלטער, אויסזע, דעם אופן זיין, לויט דער מלאכה, אבער בנוגע דעם ברויט זענען זיי געווען גלייך: ברויט איז הייליק, מיט ברויט שפאסט מען נישט. יעדער מענטש האט דאס רעכט אויף א שטיקל ברויט, אבער דאס מוז אומבאדינגט פארדינען ווערן אויפן ערלעכן אופן. בזיעת אפיק, מיט דער שוויס פון זיין פנים, ווי מיר האבן געלערנט אין די קינדער-יארן. אין דער הינזיכט זענען די רעות געווען איינשטימיק.

די וואס זענען געווען כבוה צו ארבעטן האבן פארדינט זייער שטיקל ברויט מיט זייערע הענט, לויט זייער יכולת. דער דאזיקער איז אין דער משחה אָנגערופן געוואָרן. דער ברויט-גע-בער. דאס איז געווען זיין טיטל, לאמיר זאגן, זיין אלדזיקער טיטל. בכל אופן איז דאס געווען דער מקור פאר זיין אויטאָריטעט זיין שטאלץ. די קינדער זענען אויפגעוואקסן געווארן אין גייסט פון אט דער שמועזע און האט דיקער מאַראל, אָנגעזעט און זיי זאלן זיך וואס גיכער

בערט וועלכער האט געגארט נאך א שטיקל ברויט, וועלכער האט געהארעטעט שווער כדי עס צו פארדינען, נאר יעדער קאן עס שעצן מיט דער ריכטיקער ווערט. איז דער „באלאדע פו-געם ווייסן ברויט“ פון איציק מאנער ווערט מיטשטערמאסט אויסגעדרוקט אט די איבער. אין זיין פאעם שטייען מאמעס ביי די פענצטער און בעטן דעם רבונור-של-עולם אז ער זאל זיך מרחם זיין אויף זייערע דאָס הונגעריקע קינדער און די לבנה גייט אויף אויפן הימל ווי א קיילעכדיק ווייס ברויט... און אין פאעם פון ישראל בער-קאָויטש זייערע דאָס הונגעריקע קינדער און די זיין ברוסט ווי א ווירטואָז דעם פידל, מיט דער פייטלעכקייט מיט וועלכער דער דאָזיקער הייבט אויף דעם שטייטיק אויסצופירן א קאָ-צערט פון באדן, דערנענטערט ער דאס מעסער, מיט פרייד אבער אויך מיט באדויער, גלייך ער וואָלט געווינט דאָס הונגעריקע קינדער און דייל. אזוי האט מען געגעסן ברויט אין מיינ גע-בורט-שטעטל. צו ערשט האט מען זיך געוואָשן די הענט, געזאָגט שאו זיידיק קוועט, הייבט אויף די הייליקע הענט. ריינע הענט, אין יעדן זינען פונעם וואָרט, דערנאָך האט מען געלויבט גאט, המוציא לחם מן הארץ, וואָס ציט ארויס ברייט פון דער ערד... ערשט נאָך דעם ביסטו ראוי געווען צו עסן פונעם ברויט. אזוי האט מען געלעבט דאס ברויט. אָבער ווי אזוי האט מען עס פארדינט?

דאס טאָגטעגלעכע ברויט, שוואַרצ, דאָס הייסט אז פונקט אזוי אויך דאָס ווייסע, די בשבתדיקע חלה, האָט מען פאַרדינט האָרעוועל-דיק שווער און ביטער, פון באַגינען ביז שפעט אין דער נאכט. יעדער ביי זיינע עסקים, נאָך זיין פאַרשאַנד און לויט דער מלאכה וואָס ער האָט געהאַט. טייל זענען געווען שמידן, בעל-עגלות, רימער, וואָס זענען אוממיטלבאר געווען פאַרבונדן צוליב זייער מלאכה מיט דער ערד-ארבעט. פאַר אַס די בעלי-מלאכות איז דער ציקל פון דער ערד ארבעט געווען זייער ציקל גופא. ערב און אין די טאמע סעזאנען פון דער ערד-ארבעט איז זייער ארבעטס-טאג געווען נאך לענגער, די נאכט נאך קורצער. שפעטער, ווען ס'ע זענען אָנגעקומען די פרעסט און די שנייען, ווען דער פויער האט גערוט, האבן זיי אויך אָפגעטאַמט... אנדערע זענען געווען קיזשער, שוסטער, קוטשמע-מאכער, שניידער, בעלי-מלאכות וואָס זענען געווען פונקט אזוי טייק פאר די שטעטערשע ווי פאר די דער פערשע. דערנאָך זענען געווען טרעגער, וועלכע האבן געטראָגן אויף זייער אַסל די שווערע זעק, און ס'ע זענען געווען די מילכער, וועלכע האבן פאַרוואַנדלט די גילדענע קערנ-לעך אין מעל. און ס'ע זענען געווען די בעקער, וועלכע האבן געקענט דאס טייג, האָבן פאַרהייצט די אויוונט און געבאַקן דאָס

אויסלערנען א מלאכה, כדי זיי זאלן אויך ווערן „ברויט-געבער“. די זקנים, נישט-פאר-זארגטע און אומבאהאלפענע, זענען געפאלן צו לאַסט פאַר דער קהילה. צווישן די דאָזיקע, זענען טייל געווען מיט אן אומבאהאלפענעם גוף, אנדערע מיטן שכל, אויסגעוועפסע, אָבער אויך זיי האבן געהאַט דאָס געפיל אז דאָס ברויט וואָס זיי באַקומען איז עס פאַר זיי נישט קיין טובה, נאר עס איז זייער א רעכט, אן עלטענער טאָרע, פאַר א מענטשלעך וועגן. פאַרשטייט זיך, זיי זענען נישט כבוה געווען ארויסצוואַנגן מיט ווערטער אָט דעם געדאַנק, אָבער זיי האבן עס ארויסגעוואָרן מיט זייער פאַרהאַלטונג. דעם ביטערע פון די קהילה-מיטגלידער, למשל, האבן זיי נישט אויפגענומען ווי א נדבה, נאר ווי א צדקה, א זעכסט פון סאַציאַלער גערעכ-טיקייט. דער וואָס האָט עס באַקומען האָט זיך נישט וועקן געפילט. דערנעבן און יעדער וואָס האָט עס געגעבן האָט נישט געהאַט מיט וואָס צו שטאַלצירן. ער האָט דאָ געטאָן בלויז זיין חוב. אָט דער מאַראַל-קלימאַט, כאַראַקטערי-זירט דורך הייליק האַלטן דאָס ברויט און די האַרעוואַניע. דערקלערט פאַר וואָס אין שטעטל האָט מען דעמאַלט כמעט נישט געקאַנט קיין פאַרבעכער און קיין פאַרברעכן.

די יידן פונעם שטעטל האבן זיך מתעסק געווען יעדער מיט זיין מלאכה און זיין פרנסה. מיט דער שוויס פונעם פנים האבן זיי זיך פארדינט זייער טעגלעך שטיקל ברויט, און כדי צו עסן דערפון האט מען געמוזט האבן ריינע פענס. אין טאפלט זינען פונעם ווארט, ריין האט גאט און ריין און לייט, ווייז דאס ברויט איז הייליק און גארנישט טאָר עס נישט פאַר-שוועכן.

וויקטאָר רוסו

עס איז דערשינען

לוח לשנת תשל"ו

א פראקטישער וועגווייזער פארן יידישן טאָגטעגלעכן רעליגיעזן לעבן.
יעדער ייד קאָן זיך באַצייטנס פאַרשאַפן א לוח ביי דער קהילה.

פרייז: 3 ל"י

128 זייטן

דער טאָגטעגלעכע געשריבן צו עפעס א קרוב אונדזערן קיין אמערי-קע, וועמענע בילדן עס האָט געהאַנגען ביי אונדז אויף דער וואנט, און געווארט אויף א נעטפער (אפער העט ער שיקן עטלעכע דלעצער). אָבער דער נעטפער איז קיין מאל נישט געקומען. אפער האָט ער שוין נישט געלעבט?

די עלטערע שוועסטער, יענטע (איצט איז זי שוין געווען די עלטסטע שוועסטער!) האָט געווארט אויף א חיוע צו פאַרן קיין בעלגיע. מען האָט זיך אויסגעברענגט ביז צום העמד, אויף די שריפטן צו מאַכן אן אויפן פאַס, ווייל מען האָט געהאַט אין צווייטן: אַל א מען וועט זי פאַרן פונעם קאַפּ, ווייל מען האָט געהאַט אז דאָרט וועט זי זיך שוין טרעפן אויך א חתן אָן נדון, אי זי וועט אונדז נאָך אויך שיקן עפעס געלט, פונקט ווי אנדערע שיקן...

איך בין שוין אין חדר נישט געגאנגען. איך האָב זיך ארוםגעדייט בלל, מען האָט נישט געהאַט פון וואנעס צו צאָלן שכר-לימוד, האָט מיר דער מלמד אויסגעריכט אהיים:

גיי, דו האָסט שוין אויסגעלערנט תורה כולה אויף איין סוס, קאַנסט שוין גיין שלאָגן הינטן...

אזוי האָבן זיך געענדיקט מייענע הירישע קינדער-יארן.

*

אויפן וועג, אויף וועלכן עס איז געגאנגען מיין ברודער פיינדיש, האָב איך נישט געוואָלט גיין. הגם איך האָב זייער געשעצט מיין ברודער, איך בין געווען איבערצייגט אין זיינע פּעאַקייטן. ס'ע קאָן זיין, אז מע וועט זיך מיר לאַכן, אָבער איך בין איבערצייגט: אז אויב מע וועט א מאל הערן, אז עמעצן איז געוואָרן צו מאַכן א פּערפּעטואַום מאַבילע, זאל מען וויסן אז דאָס האָט געמאַכט מיין ברודער, פיינדיש. לויט ער האָט עס מיר געגעבן צו פאַרשטיין, מוז זיך דאָס רעדן דרייען. און אויב ער וועט עס נישט א מאל מאַכן — קאָן זיין אז אין א שיינעם טאָג וועל איך עס אויס-פירן... יא, איך וועל מאַכן יענעם „פּערפּעטואַום מאַבילע“, וואָס פיינדיש האָט געקענט צו בויען — אָבער דאָך האָב איך זיך צו דער צייט ארום-געקוקט און זיך איבערצייגט, אז דער וועג אויף וועלכן ער האָט זיך געלאָזט גיין איז פול מיט שטרויכלונגען. איך מוז גיין אויף אן אנדערן וועג. איך מוז זיך אויסלערנען א מלאכה, אויף צו קענען פאַרדינען לאָש דאָס שטיקל ברויט — פון חלומות האָב איך געזען קאָן מען נישט לעבן.

טריבע, אָסיענדיקע טעג האָבן בלאַגערט אונדזער שטוב. עס האָט זיך באלד געלאָזט דערקענען, און פיינדיש איז שוין נישט אין דער היים. נישט נאר וואָס ער האָט נישט פאַרדינט, האָט מען אים נאָך געדאַרפט שיקן דעם לעצטן ל"י אין מיליטער אריין.

שוויגנדיקע האָבן זיך ארוםגעדייט די שוועסטער אין דער שטוב און פון צייט צו צייט האָט איינע ארויסגעלאָזט א ברובון ברומ, א קוויטש און די אנדערע האָבן אָפגעגעבען מיט היסטערישע געשרייען, וואָס זענען שווער געווען איינצושטיילן. אָט דאָס האָט געלעטערט און גרוי געמאַכט מיין טאָטן.

די ווינטער שוועסטער, בלימע, זי אינעם איז נאָך געווען מיט אַ ביסל פריש לעבעדיקייט, און אָפּט זיך געלאָזט הערן זינגענדיק א יידיש לידל, צווינגענדיק צום טאָקס פון איר געמישן. איך ווייס נישט, איז ער האָט נישט געקענט מער ווי די צוויי לידלעך, צו די לידלעך האָבן איר צום בעסטן געפּלען. אָבער אזוי איז עס געווען — מען האָט זי חמיד גע-הערט נאר:

„וואו זענטו מיין זיבן גוטע יאָרן? און נישט זיבן, זאָל נאָכטס זיין א פּאַרל?..“

אָדער זי האָט באדויערט דעם רייכן ראַטשילד, וועגן וועלכן מע פלעגט דרעצילן א לעגענדע, אז ער איז אריין איין מאל אין זיין פייטער-קאסע און די טיר האָט זיך אליין צוגעשלאָסן, און פון דאָרט איז ער נישט מער ארויס געקומען. ער איז דאָרט אויסגעגאַנגען פאַר הונגע, און צוואַנצנדיק מיט די פיסלעך אויפן טריטער פון דער ניימאשין, האָט מען זי געהערט זינגען מיט א יעמעלעך טרויעריק קול:

„דריי טעג און דריי נעכט זיך די פיינטער געזאַאָגן...“

מיט אַס די לידלעך האָט זי אָפגעוואָרען א שיינע פאַר יאָר ביי דער ניי-מאַשין. געוויגט די פיסלעך אירע אויפן טריטער פון דער מאַשין, מיטן זעלבן טאָקס, וואָס אידלע הענטלעך פון לאנג אויסגעשפּיציקטע מאַנר-קירע נעבעלעך קלאַפן אויף קלאַווישן מיט א פּיאַן, און אפּשר נאָך מיט מער געפּיל, מיט מער האַרץ, ווייל זי האָט עס איבערגעלעבט, זינגענדיק דאָס לידל... די „זיבן גוטע יאָר“ זענען איר אריין אין די אויסגעשטאַרטע איינגעבויענע רוקן-בייער, פונעם זיבן האַלבע נעכט איינגעבויען איבער דער ניימאַשין, ווייל קיין אנדערע פרנסה איז אין אונדזער שטוב נישט געווען. פיינדיש איז געווען אין מיליטער, איז מען געווען אָנגעוויזן אויף דער שוועסטער פאַרדיינט, פון דעם האָט מען געלעבט.

מיין ברודער פיינדיש

(פראנענט)
פונעם פיסן קאפיטל
פון דער דערציילונג
מיטן זעלבן נאָמען,
פונעם באנד
„מאראָנאָרעשאַנער“
פון וואָלף טאמבור
דערשיינט
אין בוקאַרעשטער

חלונה-פארלאג
„קריטיקאָן“
1975

